

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za ekonomiju i turizam
„Dr.Mijo Mirković“

IZABELA ERŠETIĆ

IZAZOVI RAZVOJA KULTURNOG TURIZMA GRADA VARAŽDINA

Diplomski rad

Pula, 2016.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za ekonomiju i turizam
„Dr.Mijo Mirković“

IZABELA ERŠETIĆ

IZAZOVI RAZVOJA KULTURNOG TURIZMA GRADA VARAŽDINA

Diplomski rad

JMBAG: 0303024483, redovni student

Studijski smjer: Kultura i turizam

Mentor: doc. dr. sc. Kristina Afrić Rakitovac

Predmet: Upravljanje održivim turizmom

Pula, veljača 2016.

Sadržaj:

1. UVOD	1
2. ODRŽIVI RAZVOJ	3
2.1. Utjecaj čovjeka na okoliš i ekološki problemi	3
2.2. Pojmovno određenje i obilježja održivog razvoja	6
2.2.1. „Agenda 21“	8
2.2.2. Deklaracija o okolišu i razvoju (Deklaracija iz Rija)	9
2.2.3. Lokalni plan za 21. stoljeće (Local Agenda 21)	9
2.2.4. Dekada obrazovanja za održivi razvoj 2005.-2013.	10
2.3. Održivi razvoj u Republici Hrvatskoj	12
2.4. Održivi razvoj u Gradu Varaždinu	14
3. ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA	19
3.1. Stanje i obilježja suvremenog turizma	19
3.2. Pojam i ciljevi održivog razvoja turizma	20
4. KULTURNI TURIZAM: GENERATOR ODRŽIVOG RAZVOJA	24
4.1. Definicija i tipologija kulturnog turizma	24
4.2. Međunarodne organizacije i projekti u kulturnom turizmu	26
4.2.1. UNESCO	27
4.2.2. Vijeće Europe	27
4.2.3. Europska unija i Europska kulturna prijestolnica	28
4.2.4. Svjetska turistička organizacija (UNWTO)	29
4.3. Kulturni u vidu održivog turizma	29
4.4. Stanje kulturnog turizma u RH	31
5. STUDIJA SLUČAJA: GRAD VARAŽDIN KAO DESTINACIJA ODRŽIVOG KULTURNOG TURIZMA	35
5.1. Statistički pokazatelji posjećenosti	35
5.2. Kulturno-turistička ponuda	39
5.2.1. Utvrda Stari grad	40
5.2.2. Palače	41
5.2.3. Varaždinsko groblje	42
5.2.4. Gradski parkovi	44
5.2.5. Događanja	46
5.2.5.1. Špancirfest	46
5.2.5.2. Varaždinske barokne večeri	48
5.2.5.3. Varaždinski sjajni bal	49
5.2.5.4. MOP Festival multimedije	50
5.2.5.5. Internacionalni festival animiranog filma djece i mladih Varaždin VAFI	50
5.2.5.6. Festival sinkronizacije SINKI	51
5.2.5.7. Dani performansa	51
5.2.5.8. Festival varaždinskih dvorišta	52
5.2.6. Muzeji i galerije	52
5.2.6.1. Gradski muzej Varaždin	53

5.2.6.2. Muzej anđela	53
5.2.6.3. Muzej vatrogastva	54
5.2.6.4. Entomološka zbirka „Svijet kukaca“	55
5.2.6.5. Galerija starih i novih majstora	55
5.3. SWOT analiza stanja turizma u Gradu Varaždinu	56
5.4. Kritički osvrt na održivost kulturno-turističke ponude.....	60
6. ZAKLJUČAK.....	64
LITERATURA	66
POPIS PRILOGA.....	69
SAŽETAK.....	70
SUMMARY	70

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana _____, kandidatkinja za magistru _____ ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom

koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

1. UVOD

Čovjek je, kako bi zadovoljio svoje osnovne fiziološke potrebe oduvijek utjecao na okoliš, crpio prirodne resurse i mijenjao njegovo prirodno stanje, što je neizbježno. No, problem je u masovnoj svjetskoj proizvodnji i brzo rastućem gospodarstvu koje izaziva ogromne utiske na okoliš te ga mijenja. Turizam, kao skup odnosa i pojava koje proizlaze iz promjene mjesta stalnog boravka na određeno razdoblje se danas nažalost sve češće spominje kao gospodarska grana koja donosi dobit. Naime, turizam je nekada bio namijenjen samo elitnim slojevima društva, no u 19. st. turizam postaje masovna pojava, a time i velika prijetnja okolišu.

Zahvaljujući razvoju ljudske svijesti, sve više se pažnje posvećuje zaštiti okoliša i promišljanju održivog razvoja, pa se velika pažnja posvećuje i održivom razvoju turizma. Zahvaljujući razvoju selektivnih oblika turizma, koji se odmiču od masovnosti, turizam bi od fenomena koji je prijetnja okolišu mogao postati baš suprotno i uvelike pridonijeti njegovoj zaštiti.

Upravo će se ovaj rad baviti razvojem održivog turizma kroz vid kulturnog turizma i to na primjeru Grada Varaždina, stoga su cilj i svrha ovoga rada prikazati bogatu kulturno-turističku ponudu Grada Varaždina koja uz daljnji razvoj može Varaždin učiniti prepoznatljivom destinacijom održivog kulturnog turizma.

Naime, Varaždin je oduvijek slovio kao kulturna prijestolnica. Zbog velike prisutnosti baroknog stila, što u graditeljstvu, što u glazbi, Varaždin je često uspoređivan s Bečom, Varaždinsko je groblje zaštićeno i slovi kao jedno od najljepših groblja Europe, a brojna kulturna događanja, poput Špancirfesta, Varaždinskih baroknih večeri i Varaždinskog sjajnog bala čine ga poznatom destinacijom ne samo u Hrvatskoj, već i van njenih granica. Zahvaljujući svojoj bogatoj kulturno – turističkoj ponudi Varaždin ima potencijala da postane prepoznatljiva destinacija kulturnog turizma, što svakako vodi i ka održivom turizmu.

Prvo poglavlje pod nazivom „održivi razvoj“ prije svega nas upoznaje sa glavnim problemima onečišćenja okoliša i utjecaja čovjeka na okoliš, a zatim i njegovom definicijom i konceptom. Također će biti riječi o stanju održivog razvoja u Republici Hrvatskoj, ali i Gradu Varaždinu i to kroz udruge i programe koji se na ovome području zalažu za održivi razvoj.

Drugo je poglavlje usmjereno na održivi razvoj turizma. Najprije će biti riječi o stanju suvremenog turizma, kako bi se lakše uvelo u samu problematiku i izazove održivog razvoja koje suvremeni svjetski trendovi u turizmu sa sobom nose.

Treće poglavlje posvećeno je kulturnom turizmu, kao generatoru razvoja održivog turizma. Osim definicija kulturnog turizma i kulturnog turista, opisana je klasifikacija kulturnog turista, kao i neke od važnijih međunarodnih organizacija koje se zalažu za kulturni turist. Jedno je potpoglavlje posvećeno stanju kulturnog turizma u Republici Hrvatskoj, koje je napisano na temelju literature D. A. Jelinčić, ali i prema rezultatima TOMAS istraživanja iz 2008. godine iz područja kulturnog turizma.

Četvrto poglavlje srce je ovoga rada, te je koncipirano kao studija slučaja na primjeru Grada Varaždina kao destinacije održivog kulturnog turizma. Ponajprije će se govoriti o samome gradu i njegovoj kulturno-turističkoj ponudi, izgrađenim kulturno-povijesnim atrakcijama, ali i brojnim događanjima kojima se ponosi, a koji su iz godine u godinu sve bogatiji. Također, biti će prikazani statistički podaci prikupljeni od Turističke zajednice Grada Varaždina, a koji se odnose na broj noćenja i dolazaka posjetitelja. Nadalje, slijedi SWOT analiza napravljena na temelju do tad provedenog istraživanja, a na kraju i kritički osvrt autorice na aktualnu kulturno-turističku ponudu Grada, te moguća rješenja i odgovori za daljnji razvoj.

Na kraju je izveden zaključak u kojem su sumirane glavne hipoteze iz pojedinih poglavlja, kako bi se u konačnici potvrdila glavna hipoteza rada: „Grad Varaždin, zahvaljujući svojoj dugoj povijesti i tradiciji, prepoznatljivom brendu Varaždina kao grada baroka i grada cvijeća, bogatoj kulturno-turističkoj ponudi, aktivnim radom udruga za održivi razvoj i vrlo pozitivnim stavom društva prema očuvanju okoliša trebao bi postati prepoznatljiva destinacija održivog kulturnog turizma ne samo na nacionalnoj razini, već i van granica Hrvatske.“

Korištene su metode prikupljanja podataka, deskripcije, indukcije i dedukcije.

2. ODRŽIVI RAZVOJ

Termin održivi razvoj se u posljednje vrijeme upotrebljava u svakodnevnom životu, te je samom problematikom održivog razvoja zaokupljen sve veći dio čovječanstva, kako stručnih osoba koji se bave ovom temom, tako i „običnog“ građanstva.

Nadalje, poznato je da je gospodarski razvoj iz dana u dan sve veći, crpe se razni oblici energija, ne koriste se pravilne prakse i politike i upravo takvim ponašanjem ugrožava se budućnost budućih generacija. Prije svega, potrebno je napomenuti kako se pritisak na resurse u gospodarstvu može itekako smanjiti, ponajprije smanjenjem proizvodnje robe i usluga. Isto tako, uvođenjem novih tehnologija i načina proizvodnje, te promjenom strukture outputa smanjila bi se količina otpadnih tvari. Nadalje, potrebno je neprestano podizati svijest o važnosti reciklaže otpada. Na taj bi se način smanjio pritisak na okoliš. Nemoguće je imati i zdravo društvo, s obzirom na broj siromašnih ljudi u svijetu. Stoga bi održivi razvoj trebao uskladiti prirodu, društvo i ekonomiju.

Ponajprije, važno je reći nešto o utjecaju čovjeka na okoliš kako bi se dao uvid u početak ekoloških problema, stoga se prvo potpoglavlje bavi upravo time, da nas lakše uvede u samu problematiku održivosti. Nadalje, sljedeća potpoglavlja objasniti će termin održivog razvoja, njegovu koncepciju i važnost.

2.1. Utjecaj čovjeka na okoliš i ekološki problemi

Prema Einsteinu, definicija okoliša glasi „Okoliš je sve što nisam ja“. Prema tome, čovjek nije dio okoliša već o njemu ovisi. Naime, okoliš je prirodni sustav, zrak kojeg čovjek udiše, zemlja koja ga hrani, vode koje mu daju život.¹ No unatoč tome, nemoguće je isključiti čovjeka iz okoliša budući da je upravo on taj koji svakodnevno svojim aktivnostima znatno utječe na okoliš te ga mijena. Čovjek, kako bi zadovoljio svoje potrebe, svakodnevno iskorištava prirodne resurse, crpi različite izvore i bogatstva, no pitanje je kada će čovjek doseći granice. Naime, pod njegovim utjecajem okoliš se nepovratno mijenja a Zemlja nije u mogućnosti da obnavlja pojedine resurse. Osim toga, industrijskom i tehnološkom revolucijom čovjek je počeo proizvoditi sve veće količine proizvoda, što dovodi do sve veće proizvodnje otpada. Ne samo da je došlo do problema sa odlaganjem otpada, već pojedini

¹ Udovičić, B. (2009.): *Čovjek i okoliš*, Kigen, Zagreb, str. 96.

oblici otpada imaju veliki utjecaj na zagađenje zraka, vode, zemlje, pa samim time i na floru i faunu kojom se čovjek hrani, pa tako sve to neposredno utječe na zdravlje i opstanak čovjeka.

Kako bi prikazao utjecaj čovjeka na okoliš, te u kojoj mjeri ga čovjek mijenja, A. Giddens je definirao četiri pravca ekspanzije ljudskog društva:

- Ekspanzija u prirodni prostor – Čovjek je dio prirode i mijenja ju, no to širenje ne može ići unedogled. Stoga dolazimo do problema ograničenosti fizičkog prostora, zbog čega poneki ekološki problemi postaju nerješivi.
- Ekspanzija u socijalni prostor – Mijenja se način života pojedinog društva, a s ciljem veće ekonomske produktivnosti. Zbog toga dolazi do promjena radnog i slobodnog vremena, odnosno poslovni prostor počinje se širiti i u stambeni prostor, čime se oduzima slobodno vrijeme.
- Ekspanzija u mikroprostor – Ovo širenje podrazumijeva istraživanje materijalnog mikrosvijeta, genetske strukture, liječenje brojnih bolesti.
- Ekspanzija u makroprostor – Upravo zbog ograničenosti prirodnih resursa, ali i fizičkog prostora dolazi do širenja u svemir kako bi se istražile alternativne mogućnosti. Odlaganje otpada u svemir zasad je jedna mogućnost koju je potrebno dobro istražiti.²

Ipak, čovjek je svjestan svog utjecaja na okoliš i njegova zabrinutost za onečišćenje voda i zraka, te kvarenje živežnih namirnica, što dalje dovodi do bolesti postoji od davnih vremena, iako se početkom ekoloških problema smatraju 60.-te godine 20. stoljeća. Nadalje, već 70.-ih se o njima počinje ozbiljno razmatrati, te se promišlja o ograničenosti resursa, te potrebi očuvanja istih za buduće naraštaje.

Naime, 70.-ih godina dolazi do značajnih promjena u svjetskim ekonomskim, ali i društvenim odnosima. Naime, došlo je do velikih razlika između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju po pitanju preraspodjele prirodnih resursa, rada i proizvedenih bogatstava. 1997. godine izvješće Programa Ujedinjenih Naroda za razvoj pokazuje kako 1,3 milijarde ljudi u svijetu živi u apsolutnom siromaštvu, a razlike između najbogatijih i najsiromašnijih sve su veće. Zbog toga dolazi do svjetske krize razvoja koja se definira kao „*raskidanje veze između procesa akumulacije i postupka reguliranja socijalnih odnosa i odnosa između čovjeka i*

² Cifrić, I. (1994.): *Napredak i opstanak: moderno mišljenje u postmodernom kontekstu*, Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb, str. 25.

prirode“.³ Može se reći da je ova kriza izazvana načinom ljudskog razmišljanja, tj. načinom razmišljanja modernog društva, koje je obilježeno svjesnim čovjekovim utjecajem na okoliš kroz nerazumno korištenje prirodnih resursa i sve većim industrijskim i tehnološkim napretkom, ali i naglim i nekontroliranim rastom stanovništva.

Brojni su se sociolozi bavili problemima očuvanja okoliša i podizanjem čovjekove svijesti o njegovoj zaštiti. Tako Ivan Cifrić smatra da moderno društvo za sobom donosi i kvalifikaciju rizičnog društva čija su obilježja:

- sveopća pogođenost problemima (sveopće siromaštvo i bijeda, ratovi i sve veći ekološki problemi);
- globalnost (problemi na globalnoj razini poput ozonskih rupa ili globalnog zatopljenja);
- totalitet (uz tehničke potencijale koji prijete čovječanstvu pridružuju se i genetički potencijali uništavanja i samouništavanja);
- nevidljivost (osim vidljivih onečišćenja okoliša dolazi i do sve većeg zagađenja vode i hrane, te radioaktivnosti),
- nadnacionalnost (problemi nisu prostorno, a ni vremenski ograničeni);
- nesavladivost (problemi nisu savladivi, a posljedice se prenose i na buduće naraštaje);
- ovisnost o znanosti (eksperimenti i mjerenja postaju svakodnevica).⁴

Dakle, kako bi se spriječila daljnja ekološka kriza ponajprije je potrebno promijeniti stanje ljudske svijesti. Tako je jedan od američkih predsjednika iznio tzv. „Marshallov plan za spašavanje globalnog okoliša“, koji rješenje nudi u stabilizaciji rasta svjetskog stanovništva, razvijanju ekološki prikladnije tehnologije s obzirom da se gospodarstvo neprestano razvija u sve većim razmjerima, potpunim promjenama ekonomskih pravila kako bi se moglo upravljati razvojem gospodarstva na održivi način i to na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini, stvaranju pretpostavki u zemljama u razvoju za razvoj politički i ekološki održivih društava, te stvaranju plana za edukaciju stanovništva o globalnoj zaštiti okoliša.⁵

³ Keča, K., Vukonić, B., (2001.): *Turizam i razvoj*, Mikrorad: Ekonomski fakultet, Zagreb, str. 189.

⁴ Črnjar K., Črnjar M. (2009.): *Menadžment održivog razvoja*, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji, Opatija, str. 11.

⁵ Op. cit. pod 4, str. 15.

Naposljetku, podizanjem svijesti o iskorištavanju prirodnih resursa, pogotovo onim neobnovljivim, te sve većim negativnim pritiskom na okoliš dolazimo do stvaranja normi i standarda pomoću kojih bi se isti smanjio, te se poduzele mjere za daljnjim očuvanjem okoliša. Tako dolazimo do koncepcije održivog razvoja, o kojemu će biti riječi u potpoglavlju koje slijedi.

2.2. Pojmovno određenje i obilježja održivog razvoja

U prethodnom je potpoglavlju ukratko prikazan način utjecaja čovjeka na okoliš, te je vidljivo da se tradicionalna zaštita okoliša ponajprije temeljila uglavnom na očuvanju prirode, tj. ekoloških sustava i ljudskog zdravlja, no uzimajući u obzir činjenicu da sve veći rast i razvoj gospodarstva za sobom povlači ne samo negativni utjecaj na prirodno okruženje nego i društvo, počinje se razmatrati o promijeni smjera njegova razvoja. Tako dolazimo do uvida u koncept održivog razvoja koji bi se temeljio na razvoju koji bi zadovoljio potrebe današnjice, no bez negativnih posljedica i ugrožavanja budućih generacija.

1970.-ih godina ekonomisti sve više upozoravaju na granice ekonomskog rasta temeljenog na korištenju neobnovljivih prirodnih resursa te o brojnim onečišćenjima uzrokovanim proizvodnim procesima te korištenjem novih, modernih tehnologija. Tako je ideja o održivom razvoju prvi put iznesena 1972. godine u Stockholmu na Prvoj konferenciji UN-a o zaštiti okoliša. Zasjedanje je okupilo oko 113 država i 300 različitih organizacija, te je donesen dokument pod nazivom „Svjetska strategija zaštite“ koji se bavio uglavnom pitanjima ekološke održivosti, tj. očuvanju resursa, dok je vrlo malo pažnje bilo posvećeno društvenoj i ekonomskoj održivosti.⁶

1980.-ih UN je proglasio „Svjetsku komisiju za okoliš i razvoj“ koja bi definirala dugoročne strategije održivog razvoja i zaštite okoliša. Tako je 1987. godine „Svjetska komisija za okoliš i razvoj“, a kojom je predsjedala Gro Harlem Bruntland (predsjednica norveške vlade) donijela izvještaj „Naša zajednička budućnost“. U ovom se izvještaju ukazalo na dugoročne posljedice koje sve veći gospodarski razvoj, ali i nekontrolirani rast populacije mogu ostaviti na okoliš. U ovom je dokumentu održivi razvoj definiran kao: *„Održivi razvoj proces je prema postizanju ravnoteže između gospodarskih, socijalnih i ekoloških zahtjeva kako bi se osiguralo zadovoljavanje potreba sadašnje generacije bez ugrožavanja mogućnosti*

⁶ Herceg, N. (2003.): *Okoliš i održivi razvoj*, Synopsis, Zagreb, str. 255.

budućih generacija da zadovolje svoje potrebe.“, te je od tada održivi razvoj postao jedan od ključnih elemenata u formuliranju i provođenju razvojnih politika.⁷

Sukladno tome, definirana su tri tipa održivosti:

1. gospodarska održivost koja bi osigurala gospodarski djelotvoran razvoj kroz upravljanje resursima na način da ostanu budućim generacijama na korištenje;
2. socijalno-kulturna održivost koja osigurava razvoj usklađen s kulturnim i tradicionalnim vrijednostima ljudskih zajednica i pridonosi jačanju njihova identiteta;
3. okolišna održivost koja osigurava razvoj usklađen sa zahtjevom održavanja vitalnih okolišnih procesa, biološke raznovrsnosti i bioloških resursa.⁸ (Prikazano na slici 1).

Slika 1. Koncept održivog razvoja

Izvor: Portal Mega Media, www.mega-media.hr

Na taj bi se način resursi koristili da se poveća socijalna ravnopravnost i smanje društveni poremećaji poput siromaštva, da se stvaranjem kapitala stvara poslovna sigurnost, te da se održi kvalitetno stanje u okolišu korištenjem obnovljivih resursa i tako se stvara održiva ekonomija. Stoga održivi razvoj zahtijeva politike i prakse pomoću kojih bi se formirale

⁷ Pavić Rogošić, L. (2010.): *Održivi razvoj*, Odraz, Zagreb, str. 2.

⁸ Op. cit. pod 6, str. 229.

strategije dugoročnog gospodarskog napretka koje bi uključivale manji pritisak na neobnovljive prirodne resurse, samim time smanjenje zagađenja okoliša te kvalitetan socijalni razvoj bez ugrožavanja budućih generacija.

Nadalje, nakon „Svjetske komisije za okoliš i razvoj“, sve se više čelnika vlada okupljalo s ciljem stvaranja strateških dokumenata za održivi razvoj, pa slijedi povijesni pregled donošenja važnih dokumenata.

2.2.1. „Agenda 21“

Vrlo važno zasjedanje bio je UN-ov Skup o Zemlji koji se 1992. godine održao u Rio de Janeiru i okupio velik broj čelnika vlada. Na ovom je skupu usvojena „Agenda 21“, jedan od najvažnijih dokumenata održivog razvoja.⁹ „Agenda 21“ polazi od pretpostavke da je zajedničko i odmjereno rješavanje pitanja okoliša i razvoja jedini način osiguranja sigurnije i uspješnije budućnosti.

„Agenda 21“ predstavlja globalni konsenzus i preuzimanje obaveze surađivanja u razvoju i zaštiti okoliša na najvišoj političkoj razini. Naime, osim što se određivanjem smjernica i strategija održivog razvoja ponajprije treba baviti vlada, važno je uključiti i druge interesne dionike.

Uključivanjem, ali ponajprije edukacijom lokalnog stanovništva, raznih udruga, poljoprivrednika, znanstvenika, ali i djece i mladih o važnosti održivog razvoja uvelike bi se podigla razina svijesti te se na taj način pomoglo vlasti pri donošenju odluka i strategija održivog razvoja.

Osim toga, potrebno je prijeći nacionalne granice, te postići suradnju zemalja, a ponajprije pomoći zemljama u razvoju. Potrebno je i raditi na suzbijanju sve većeg siromaštva, koje bi također trebao biti i glavni zadatak UN-a i njegovih zemalja članica.

Prema „Agendi 21“, treba voditi računa o očuvanju i zaštiti prirodnih izvora u siromašnim zemljama te da od korištenja tih izvora korist ima domaće stanovništvo. Na taj bi način i siromašne zemlje imale gospodarske koristi. Nadalje, potrebno je promijeniti i obrasce proizvodnje i potrošnje kako se ne bi ugrožavalo ljudsko zdravlje.

⁹ Op. cit. pod 7, str. 3.

2.2.2. Deklaracija o okolišu i razvoju (Deklaracija iz Rija)

Na istome je skupu usvojen i ovaj dokument o okolišu i razvoju koji sadrži 27 načela o pravu ljudi na razvoj i obaveze u zajedničkom očuvanju okoliša, ali i o obavezama država o postizanju održivog razvoja, uzimajući u obzir cjelovitost i međuovisnost planeta Zemlje.¹⁰

Prema ovome dokumentu, put prema dugotrajnom održivom razvoju gospodarstva moguć je ukoliko se gospodarski razvoj veže uz zaštitu okoliša i to na način da se radi na povezivanju i ravnopravnoj suradnji između različitih dionika iz javnog, ali i civilnog sektora.

Civilno društvo koje okuplja brojne nevladine udruge raspolaže stručnim znanjima potrebnim za određivanjem pravih strategija održivog razvoja. Stoga ono uz vlast također ima važnu ulogu u stvaranju i usmjerivanju održivog razvoja. Ono je zaslužno za edukaciju, ali i pobuđivanje svijesti o važnosti očuvanja okoliša i ostvarenja održivog razvoja, te za provođenja kampanja za poboljšanje stanja u određenim područjima.

Prema načelima „Deklaracije iz Rija“ ljudi imaju pravo na zdrav život, te je potrebno raditi na smanjenju siromaštva i uklanjanju socijalnih razlika u društvu. Nadalje, smjer razvoja današnjice ne smije ugrožavati mogućnosti budućih generacija, a država treba uvelike poticati i razvijati svijest o zaštiti okoliša, te razvijati strategije održivog razvoja pomoću uključivanja ostalih dionika i to ponajprije lokalnog, autohtonog stanovništva čiji identitet, kulturu i interes treba podržavati i očuvati.

2.2.3. Lokalni plan za 21. stoljeće (Local Agenda 21)

Nakon zasjedanja u Rio de Janeiru, 2002. godine održan je „Sastanak na vrhu o održivom razvoju u Johannesburgu“, poznat pod nazivom „Rio+10“. Na ovome su zasjedanju donesena dva dokumenta, a jedan od njih je i „Local Agenda 21“.¹¹

„Local Agenda 21“ nastavak je zadataka i ciljeva iz Ria, a njome se pozivaju lokalne vlasti na uključivanje svih društvenih skupina u kreiranje ideja i stvaranje vizija održivog razvoja njihovih zajednica. Tako lokalne vlasti stupaju u partnerstva sa svim sektorima lokalne zajednice, a s ciljem izrade akcijskih planova za provedbe ideje održivog razvoja.¹²

¹⁰ Ibid.

¹¹ Op. cit. pod 6, str. 227.

¹² Ibid.

2.2.4. Dekada obrazovanja za održivi razvoj 2005.-2013.

Iako se u Agendi 21 upozorava na važnost educiranja i jačanja svijesti o očuvanju okoliša i potrebi održivog razvoja, Ujedinjeni Narodi donijeli su i „Dekadu obrazovanja za održivi razvoj 2005.-2013.“ koja dodatno naglašava važnost istog.¹³

Educiranje bi kod svakog pojedinca trebalo potaknuti vjerovanje da upravo on ima odgovornost i da može uvelike pridonijeti pozitivnim promjenama, a naposljetku bi se vizije svakog od pojedinca pretvorile u realnost. Na taj bi način edukacija postala glavni transformator na putu održivosti.

Iz navedenih je dokumenata vidljivo kako je okolišna komponenta vrlo bitna u održivom razvoju, stoga je važno naglasiti da je održiv razvoj moguće postići ukoliko se uspješno ostvare i sustavi upravljanja okoliša. Oni se postižu kontrolom aspekata okoliša koji bi mogli imati štetni utjecaj, a kontrola uključuje sljedeće korake prema putu održivog razvoja:

1. Industrijska ekologija – temelji se na praćenju tokova materijala i energije u procesu proizvodnje, a najvažnije je da se ne stvara otpad, nego da se on iskoristi u neke druge svrhe te na taj način otpad ne bi predstavljao gubitak, već dobit.

2. Čistija proizvodnja – koncept koji smatra da sve faze životnog ciklusa proizvoda ili usluge trebaju biti ciljem prevencije ili minimalizacije kratkoročnih i dugoročnih rizika po ljude i okoliš.

3. Sprječavanje zagađenja – postiže se minimalizacijom otpadnih tvari, recikliranjem ili odlaganjem na primjereno mjesto, ali i izbjegavanjem korištenja potencijalno štetnih i opasnih stvari po zdravlje čovjeka.

4. Minimiziranje otpada – reduciranje što je više moguće otpada.

5. Recikliranje – povrat otpada na početak procesa, ili ponovno korištenje otpadnih tvari u druge svrhe.

6. Kontrola čišćenja – reduciranje volumena i toksičnosti otpada koji se ne može reciklirati.

¹³ Op. cit. pod 6, str. 259.

7. Zbrinjavanje otpada – potrebno je pažljivo odrediti mjesta odlaganja otpada, kako prilikom procesa raspadanja ne bi došlo do dodatnih šteta.¹⁴

Svaki bi pojedinac trebao shvatiti važnost svakog od ovih koraka kako bi potpomogao očuvanju okoliša. Naravno da ključnu važnost ima i gospodarstvo, tj. proizvodnja koja crpi najviše resursa, pa samim time stvara i otpad. U konačnici, kada svaki od ovih koraka bude usvojen, to će povoljno utjecati na okoliš te će i svaki pojedinac imati višestruke koristi.

Osim svakog pojedinca koji bi trebao podići svoju razinu svijesti o važnosti održivog razvoja, ključnu ulogu u stvaranju strategija održivog razvoja ima država, odnosno vlada. „Dobra vlast predstavlja sustav koji se temelji na demokraciji, slobodi, povjerenju, učinkovitosti i pravednom institucionalnom uređenju, donošenju odluka temeljenim na podacima i znanstvenim dostignućima, koordinaciji i partnerstvu, vjerodostojnim pravima građana, odgovarajućem sudjelovanju civilnog društva, transparentnosti postupaka donošenja odluka, pristupu pravosuđu i provođenju zakonodavstva u području zaštite okoliša.“¹⁵ Potrebna je suradnja svih sektora vlade te uključivanje interesnih dionika iz civilnog i poslovnog sektora. Ključno je strateško promišljanje s ciljem integriranja različitih sektorskih politika, te postavljanje konkretnih, realnih i mjerljivih ciljeva u dugoročnim planovima. Budući da je lokalna vlast najbliža ljudima, upravo ta razina vlasti ima važnu ulogu u educiranju, ali i uključivanju lokalnog stanovništva u održivi razvoj.

Zahvaljujući suradnji vlasti, ponajprije lokalnoj i različitim organizacijama civilnog društva lakše se rješavaju lokalni problemi, zadovoljavaju potrebe društva i naposljetku se pokreće održivi razvoj.

Značajnu odgovornost ima dakako i poslovni sektor. „Naime, društveno odgovorno poslovanje (DOP) je koncept u kojem kompanije integriraju brigu o društvu i okolišu u svoje poslovanje te u odnose sa svojim dionicima, i to na dobrovoljnoj osnovi.“¹⁶

Zahvaljujući primjeni DOP-a u svom poslovanju, poduzeća investiraju u svoju budućnost i potpomažu dugotrajnom povećanju dobiti. Na taj način, također se povećava standard društvenog razvoja, zaštite okoliša i poštivanja ljudskih prava. DOP ne samo da zahtijeva odgovorno ponašanje prema okolišu i potrošačima, već i svim interesnim dionicima, uključujući zaposlenike, dobavljače, dioničare, investitore itd.

¹⁴ Op. cit. pod 6, str. 267.

¹⁵ Op. cit. pod 6, str. 7.

¹⁶ Op. cit. pod 6, str. 8.

2.3. Održivi razvoj u Republici Hrvatskoj

„Hrvatska ima dobre preduvjete za realizaciju politike održivog razvoja u odnosu na broj stanovnika (populaciju), prirodne resurse i tehnološku razvijenost.“¹⁷

Naime, Hrvatska je još uoči prve UN-ove konferencije o zaštiti okoliša u Stockholmu donijela dokument pod nazivom „Rezolucija i zaštiti čovjekove okoline“, procjena utjecaja na okoliš provodi se od 1970.-ih, a zakonom je propisana 1980 .¹⁸

Nadalje, Hrvatska je podržala i „Agendu 21“ i „Plan djelovanja“ koji su doneseni u Riu 1992. godine, a iste je godine „Hrvatski sabor“ izglasao „Deklaraciju o zaštiti okoliša“ kojom se Hrvatska opredjeljuje za *„održivi gospodarski razvoj temeljen na održivoj poljoprivredi, šumarstvu, pomorstvu i turizmu te gospodarstvu i industriji zasnovanoj na ekološki dopustivim tehnologijama; energetske politici usmjerenoj na energetske učinkovitost i postupno uvođenje obnovljivih izvora te pravu javnosti na sudjelovanje u odlučivanju o aktivnostima koje će imati značajan utjecaj na okoliš“*.¹⁹

Naposljetku, u veljači 2009. godine Hrvatski sabor ponovno je donio novi dokument koji je postao temeljni dokument održivog razvoja - „Strategiju održivog razvitka RH“. Ovu strategiju izradilo je Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva u suradnji sa brojnim dionicima i ona je usmjerena na dugoročno djelovanje, te postavlja osnovne ciljeve za održiv razvoj gospodarstva, održiv socijalni razvoj i zaštitu okoliša. Prema Strategiji, strateški pravci održivog razvitka RH usmjereni su na:

- poticaj rasta broja stanovnika,
- okoliš i prirodna dobra,
- usmjeravanje na održivu proizvodnju i potrošnju,
- ostvarivanje socijalne i teritorijalne kohezije i pravde,
- postizanje energetske neovisnosti i rasta učinkovitosti korištenja energije,
- jačanje javnog zdravstva,
- povezivanje prostora,

¹⁷ Stranka održivog razvoja Hrvatske, <https://www.orah.hr/dokumenti/program.html> (5.5.2015.)

¹⁸ Pavić Rogošić, L. (2009.): *Izveštaj o održivom razvoju u Republici Hrvatskoj*, Zagreb, EU-Hrvatska Zajednički savjetodavni odbor, str. 1.

¹⁹ Matešić M. (2009.): *Principi održivog razvoja u strateškim dokumentima Republike Hrvatske*, Socijalna ekologija Zagreb, Zagreb, vol. 18., (3-4), str. 324., http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=82458, (5.5.2015.)

- zaštitu Jadranskog mora, priobalja i otoka.²⁰

U svakom od ovih pravaca potrebno je provesti reforme, te uključiti građane prije svega podizanjem svijesti i općim obrazovanjem, te pozivanjem na sudjelovanje i uključivanje u stvaranje održivog razvoja pojedinih područja.

U Hrvatskoj o očuvanju i zaštiti okoliša, te provođenju održivog razvoja brine Ministarstvo zaštite okoliša i prirode, čiji djelokrug rada obuhvaća gospodarenje otpadom; zaštitu prirode u vidu očuvanja biološke raznolikosti; cirkularno i zeleno gospodarstvo koje se temelji na odgovornom i učinkovitom iskorištavanju resursa; zaštitu zraka i poduzimanje mjera za ublažavanje posljedica klimatskih promjena.²¹

Veliku ulogu u održivom razvoju ima i Vlada, koja je osnovala Savjet za održivi razvoj i zaštitu okoliša koji okuplja devet članova iz područja znanstvenih i stručnih redova te predstavnike članova civilnog društva, a njihovo je djelovanje ograničeno na davanje savjeta o dokumentima koje pripremaju ministarstva i druga tijela budući da nema vlastiti proračun i administrativno-stručnu pomoć.²²

Smatra se da bi Vlada trebala ponajprije koncipirati održivi razvoj kao proces dugoročnih ulaganja u stvaranje promjena kojima bi se postepeno napuštale dosadašnje štetne politike, a uvodile povoljne. Uz to, podrazumijeva se da će Vlada preuzeti odgovornost za donošenje i provedbu istih. Nadalje, Vlada treba osigurati provedbu „Strategije održivog razvoja Republike Hrvatske“ u svim ministarstvima i drugim tijelima državne uprave, naročito onima koji su odgovorni za dugoročno djelovanje u prije navedenih osam područja. Isto tako potrebno je više ulagati u bolju komunikaciju i suradnju različitih interesnih dionika, posebice potaknuti gospodarstvo na veće sudjelovanje u procesu održivog razvoja čemu bi pomoglo osnivanje odbora za koordinaciju tijela državne uprave i raznih sektora te učinkovita koordinacija među sektorskim politikama i njihovo usklađivanje sa Strategijom.

Naravno da je bitno i uključivanje lokalnih vlasti, te se smatra da je upravo u malim sredinama moguće najlakše i najjednostavnije ostvariti integralni pristup koji aktivno uključuje sve bitne aktere u donošenje odluka, te rješavanje pitanja razvoja, okoliša i socijalnih uvjeta. Ono što kod lokalnih vlasti zapravo stvara probleme jer što one nemaju veće

²⁰ Op. cit. pod 18, str. 2.

²¹ Ministarstvo zaštite okoliša i prirode, <http://www.mzoip.hr/hr/ministarstvo/ministar---misija-vizija.html> (5.5.2015.)

²² Op. cit. pod 18, str. 3.

ovlasti, te najčešće čekaju naloge viših tijela, koji ne razmišljaju o pogodnostima i mogućnostima svake pojedine lokalne uprave. Lokalne bi vlasti trebale okupiti, zainteresirati i motivirati sve raspoložive ljudske resurse na stvaranje vlastitih ideja i usmjerivanja akcija ka održivom razvoju, čime bi doprinijeli stvaranju lokalnih agendi.²³

Organizacije civilnog društva, najčešće razne udruge također imaju veliku ulogu u stvaranju i provedbi održivog razvoja i to zahvaljujući svojim projektima, kampanjama i protestima, te neformalnom obrazovanju, odnosno educiranju javnosti. Tako npr. udruge mogu uvelike pridonijeti zaštiti pojedinih područja i poboljšanju kvalitete življenja u istim, i to zahvaljujući educiranju i senzibilizaciji građana o važnosti očuvanja okoliša, sprečavanju akcija koje bi narušile kvalitetu življenja i prirodni okoliš, te zalaganjem i pokretanjem konkretnih akcija.

Održivi je razvoj dugotrajan i složen proces, a ključan je za uspješan rast i očuvanje okoliša. Potrebno je da svaki pojedinac krene od sebe, educira se i promijeni način razmišljanja, smanji negativni utisak na okoliš i razmišlja o budućim generacijama. Naravno da ključnu važnost imaju i politike i to na svim razinama, od lokalne do globalne koje će i dalje poticati ovaj koncept razvoja.

2.4. Održivi razvoj u Gradu Varaždinu

Budući da se glavni dio ovoga rada posvećuje Varaždinu kao destinaciji održivog kulturnog turizma, važno je reći nešto o održivosti u samome Gradu.

O važnosti održivosti na području Grada Varaždina govori „Strateški plan razvoja turizma do 2020. godine“, prema kojemu se turizam Varaždina treba razvijati na principima održivosti: „*Vizija Grada Varaždina kao turističke destinacije počiva na viđenju Varaždina kao destinacije usklađenih interesa u odnosu na očuvanje prirodnog okoliša, društvenu odgovornost i gospodarski rast*“.²⁴

O održivom upravljanju turizmom govori „Strategija razvoja i održivog upravljanja povijesnom jezgrom“ koju je Grad usvojio 2008. godine.²⁵ Stara gradska jezgra Grada Varaždina područje je od 35 ha površine, te se smatra jednim od najznačajnijih baroknih-

²³ Op. cit. pod 18, str. 4.

²⁴ Institut za turizam (2010): *Strateški plan razvoja turizma Grada Varaždina do 2020. – Razvojni projekti*, Zagreb, str. 6., <http://www.mint.hr/UserDocsImages/Strategija-turizam-2020-editfinal.pdf>

²⁵ Op. cit. pod 24, str. 23.

rokoko-klasicističkih povijesnih urbanih jezgri u Hrvatskoj. Cijeli je kompleks zaštićen kao spomenik kulture, a također se nalazi na listi prijedloga za upis na UNESCO-ovu listu svjetske kulturne baštine.²⁶ Ovo područje obuhvaća kompleks utvrde Stari grad, sakralne objekte Franjevac, Kapucina i Uršulinki, vijećnicu, katedralu, kazalište, te palače Patačić, Erdödy, Drašković, Keglević i dr., ali i parkove i zelene površine - perivoj uz Stari grad, šetalište Vatroslava Jagića, vrtove uz palače i sakralne objekte, ali i zelene površine i cvjetne gredice uz prometnice, ulice i trgove, te jedinstveni pravilan geometrijski oblik ulica, od kojih neke datiraju iz doba Rimljana te nepravilne, osebujne oblike gradskih trgova.

Ovo je područje ujedno i središte javnog života Grada, stoga su u prostorima zgrada u staroj gradskoj jezgri smještene upravne, kulturne, poslovne i financijske jedinice. Osim toga, stara gradska jezgra bogata je i stambenim prostorima, uglavnom su to obiteljske kuće, a manji dio se smjestio na katovima spomenutih građevina poslovnih prostora.

Prema „Strategiji razvoja i održivog upravljanja povijesnom jezgrom“ zadaća je Grada, ali i drugih dionika javnog i privatnog sektora revitalizacija stare gradske jezgre, čime bi se kroz obnovu i prenamjenu zapuštenih objekata povećala raspoloživost prostora za poslovne i društvene aktivnosti, povećala bi se kvaliteta stambenog fonda, kao i kvalitetna gospodarska infra i supra struktura, a isto tako bi se potaklo građane na uključivanje i osmišljavanje kreativnog uređenja gradske jezgre, a s ciljem zaštite kulturne baštine, prenamjene zapuštenih, privatnih objekata i unapređenje sustava upravljanja okolišem. Prema „Podlozi za strategiju razvoja i održivog upravljanja povijesnom jezgrom grada Varaždina“ koju je donio Institut za turizam, postojeći problemi na području stare gradske jezgre odnose se na stare, dotrajale sustave kanalizacije i plinske mreže, kao i probleme parkiranja auta u dvorištima i ulicama, te nedostatak trgovina i ugostiteljskih objekata. Upravo bi se revitalizacijom i prenamjenom objekata ovi problemi mogli riješiti, te bi se stvorila kvalitetna atmosfera stare gradske jezgre. Pohvalno je da je većina zgrada obnovljena, pod nadzorom Uprave za zaštitu spomenika kulture i to Konzervatorski odjela Varaždin. Unatoč tome, postoje objekti kojima je potrebna revitalizacija ili prenamjena, stoga bi se obnavljanjem fasada, proširenjem pješačkih zona, novim garažama, ali i postavljanjem novih klupa, koševa za smeće, novom rasvjetom, ali i izgradnjom ugostiteljskih objekata lokalnim stanovnicima omogućio kvalitetniji život, ali i poboljšala ukupna turistička i kulturna ponuda Grada.

²⁶ Coning – inženjering d.d. Varaždin (2006.): *Urbanistički plan uređenja gradske jezgre Grada Varaždina*, Varaždin, str. 3., <file:///C:/Users/mujc/Downloads/urbanisticki-plan-uredenja-povijesne-jezgre-grada-varazdina--tekstualni-dio-1d5.pdf>, (20.1.2016.)

Budući da se održivost odnosi i na pozitivan gospodarski rast, tome u prilog govore i podaci „Analize financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Varaždina u 2014. godini“, prema kojoj Varaždin na nacionalnoj razini zauzima 8. mjesto po broju poduzetnika, te 5. mjesto po njihovim ukupnim prihodima. Pozitivan rast poduzetništva pripisuje se tome što Grad raspisuje različite natječaje i programe za potporu poduzetnicima i obrtnicima. Također važan doprinos daju gradske tvrtke i potporne institucije: Razvojna agencija Sjever – DAN d.o.o., Tehnološki park Varaždin d.o.o., Regionalna energetska agencija Sjever - DAN, Gradska tržnica d.o.o., Centar kompetencije za obnovljive izvore energije d.o.o. te Slobodna zona Varaždin d.o.o.²⁷

Bitno je reći nešto i o gospodarenju otpadom na području Varaždina, tj. Varaždinske županije. Pohvalno je da se primarna selekcija komunalnog otpada izvršava već u kućanstvima i poduzetništvu još od 2002. godine, i to razvrstavanjem u tipizirane kante i kontejnere. Razvrstani neopasni komunalni otpad potom se odvozi na odlagalište otpada na predviđenu lokaciju u Brezju, gdje se potom balira i skladišti. Nadalje, Varaždinska županija je u suradnji sa Koprivničko-križevačkom, Međimurskom i Krapinsko-zagorskom županijom donijela dogovor o osnivanju Regionalnog centra za gospodarenje otpadom sjeverozapadne Hrvatske i to na lokaciji Piškornica u Koprivničkom Ivancu u Koprivničko-križevačkoj županiji, a centar bi trebao biti izgrađen do 2018. godine, a također je predviđena izgradnja reciklažnih dvorišta na lokacijama Motičnjak i Poljana Biškupečka.²⁸

Nadalje, sukladno odrednicama Europske unije o poticanju korištenja obnovljivih izvora energije, na području Grada Varaždina su u 2012. i 2013. godini realizirani projekti za poticanje korištenja obnovljivih izvora energije, koji korisnicima daju mogućnost stjecanja statusa povlaštenog proizvođača energije.²⁹ Kao rezultat ovog projekta zabilježen je sve veći broj građana koji pomoću solarnih panela, fotonaponskih ćelija i sl. koriste obnovljive izvore energije (geotermalne, hidro i bio energetske i sunčane) za proizvodnju električne i toplinske energije za svoje potrebe, a samim time raste svijest o energetskej učinkovitosti.

Za kraj ovog poglavlja, bitno je reći nešto o neprofitnim udrugama i projektima o održivosti na području Grada Varaždina. Naime, u Varaždinu djeluje neprofitna udruga „Gredica“ osnovana 2012. godine. Udrugu čini skupina građana koji se zalažu za promicanje i

²⁷ Grad Varaždin, <http://www.varazdin.hr/hr/gospodarstvo>, (20.1.2016.)

²⁸ Gradsko vijeće Grada Varaždina (2014.): *Izješće o stanju u prostoru Grada Varaždina za razdoblje 2007.-2013.*, Varaždin, str. 26., file:///C:/Users/mujc/Downloads/izvjesce-o-stanju-u-prostoru-grada-varazdina-za-razdoblje-2007---2013-godine_c62.pdf, (20.1.2016.)

²⁹ Op. cit. pod 28, str. 21.

predlaganje rješenja za mogućnost stvaranja održive zajednice i održivog življenja u istoj. O tome govori i misija udruge: „*Mi smo udruga građana koja provođenjem edukativnih i praktičnih aktivnosti promiče održiv način življenja i izgradnju zdrave zajednice.*“³⁰

Udruga je postigla velik uspjeh projektom „Čudesni vrtovi“ koji danas okuplja više od 100 građana s područja Varaždina svjesnih problema održivog življenja.³¹ Projekt je realiziran već prve godine postojanja Udruge kada je Grad Varaždin ustupio gradsko zemljište, te financirao osnovne radove u pripremi zemlje, a u donacije su se uključile i neke tvrtke poput Zagrebačke banke, Husqvarne, Boxmarka itd. Rezultat je veliki društveni vrt, osam alatnica sa pripadajućim alatima i strojevima i preko 100 zadovoljnih građana koji zajedno uzgajaju ekološko voće i povrće, druže se, educiraju, te izmjenjuju iskustva i savjete.

Udruga također redovito organizira seminare i predavanja iz područja održivosti poput ekološke poljoprivrede i vrtlarstva, ekološke gradnje, alternativne ekonomije, alternativnih društvenih modela i sl.

Važno je napomenuti i kako je projekt izazvao veliku pozornost hrvatske javnosti, a 2013. godine Udruga je zahvaljujući njemu primila međunarodnu nagradu Sozial Marie, koju zaklada Unruhe Privatstiftung dodjeljuje za društvene inovacije.³²

Još jedan od projekata koji se odnosi na održivost je projekt pod nazivom „Zdravi grad“ koji je 1986. godine pokrenuo Regionalni ured za Europu Svjetske zdravstvene organizacije, s ciljem da osnaži interes za pozitivni koncept zdravlja u gradovima diljem Europe. U Varaždinu je projekt stekao važnost 2000. godine kada je pokrenuto provođenje RAP-a (Rapid Appraisal to assess Community Health Needs), metode brze procjene zdravstvenih potreba u zajednici, te je u sklopu projekta „Zdravi grad Varaždin“ predstavljen „Gradski plan za zdravlje“ usmjeren prema sljedećim područjima djelovanja: unapređenje zdravlja djece i mladih, odgoj i obrazovanje; podrška obitelji; unapređenje okolinskog zdravlja-ekologije; održivi gospodarski razvoj i unapređenje djelotvornosti sustava.³³

U svim područjima potrebno je, prije svega senzibilizirati lokalnu zajednicu o problemima, te je zainteresirati za zajedničko donošenje rješenja, provesti radionice i edukacije, te povećati broj stručnog osoblja, posebice u odgoju i obrazovanju jer su djeca i

³⁰ Gredica – udruga za promicanje održivog načina življenja, <http://www.gredica.hr/o-nama/> (5.1.2016.)

³¹ Ibid. (5.1.2016.)

³² Ibid. (5.1.2016.)

³³ Hrvatska mreža zdravih gradova, <http://www.zdravi-gradovi.com.hr/home/gradovi/varazdin.aspx> (5.1.2016.)

mladi vrlo bitna skupina u lokalnoj zajednici. Isto tako, potrebno je podići razinu svijesti o posljedicama utjecaja čovjeka na okoliš, potrebi skladnog suživota čovjeka i prirode, a sve u korist čovjeka i budućih generacija, na čemu se i temelji održivi razvoj.

Nadalje, na području Varaždinske županije djeluje i udruga za zaštitu i unapređenje okoliša „Franjo Košćec“. Udruga djeluje još od 1998. godine., a radi na području očuvanja i zaštite kulturno-povijesne i prirodne baštine, tradicije i običaja, senzibiliziranju i uključivanju stanovništva u programe očuvanja i zaštite okoliša, te poticanju stvaranja programa o energetske učinkovitosti, biodinamičkoj poljoprivredi, eko turizmu itd.³⁴

Udruga stalno poziva zainteresirane volontere za uključenje u pojedine programe, te je tokom svog djelovanja stekla uspjeh u brojnim programima.

Nakon što se uvelo u problematiku i stanje održivost u Hrvatskoj, slijedi poglavlje koje će se podrobnije osvrnuti na stanje održivog turizma.

³⁴ Udruga Franjo Košćec, http://franjo-koscec.hr/?page_id=2 (5.1.2016.)

3. ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA

U prijašnjem poglavlju obrađen je pojam održivosti koja se primjenjuje u različite aspekte naše svakodnevice, pa tako i turizam na kojem zapravo i počiva ideja ovoga rada. Kako bi se lakše pojasnili problemi održivosti turizma, sljedeće će potpoglavlje ukratko objasniti stanje i obilježja suvremenog turizma.

3.1. Stanje i obilježja suvremenog turizma

Opće je poznato kako je turizam danas jedna od glavnih ekonomskih sektora u mnogim zemljama, a turistička se ponuda mora sve više prilagođavati zahtjevima svojih potrošača koji se odmiču od klasičnog poimanja odmora i putovanja zasnovanih na suncu i moru.

Turistička potražnja sve je zahtjevnija, pa zahtjeva diverzificiranu i kvalitetnu ponudu te veći broj aktivnosti u turističkoj destinaciji. Nadalje, moderni turist današnjice unaprijed je informiran o samoj destinaciji, želi stupiti u kontakt s lokalnim stanovništvom te upoznati njihovu kulturu i običaje, a zahvaljujući sve većoj ekološkoj razini svijesti turista velika se važnost pridaje zaštiti okoliša u samoj destinaciji. Također se velika pažnja pridaje zdravom životu, te očuvanju lokalne kulture i tradicije.

Usprkos svemu tome, također se smatra da je turizam postao jedan od glavnih čimbenika pritiska na okoliš. Očigledno je da turizam znatno utječe na preobražaj prostora, pri čemu valja istaknuti prometnice, smještajne i druge kapacitete ponude te turistički promet (broj turista).³⁵ Naime, zbog izgradnje prometnica i infrastrukture može doći do narušavanja i preobražaja pejzaža, velik broj turista u određenoj destinaciji stvara gužve i zakrčenost prostora, posebice ako se radi o sezonalnosti turizma, a poznato je i da velike mase ljudi mogu imati značajan negativan učinak na sam prostor, što može dovesti do degradacije prirodnih, ali i kulturnih vrijednosti prostora. Ne može se isključiti ni porast kriminala u turističkim destinacijama, poremećaj društvenih normi turističke destinacije i postupno gubljenje lokalnog identiteta zajednice.

Očigledno je kako turizam donosi velike promjene u određeni fizički prostor, i to na sljedeće načine, prema M. Baud-Bovy:

³⁵ Op. cit. pod 3, str. 94.

- degradira prostor;
- čuva prostor;
- kreira vlastiti prostor;
- banalizira prostor;
- valorizira prostor;
- zaslužen je za stvaranje svijesti o problemima prostora.³⁶

Iz svega navedenog vidljivo je kako turizam ima brojnih utjecaja na okoliš, kako pozitivnih tako i negativnih te je važno pronaći način za uspostavu ravnoteže između iskorištavanja fizičkog prostora, prirodnih i kulturnih resursa destinacije i zadovoljenja turističke potražnje, te u konačnici stvaranjem ekonomskog profita.

Kako bi se to postiglo, potreban je održivi razvoj i prema tome ovaj koncept poslovanja postaje važan čimbenik u očuvanju i zaštiti prirodnog okoliša, ali i kulturne tradicije u destinaciji, te se održivi turizam smatra temeljem za razvoj turizma uopće i to na način da stvara gospodarsko blagostanje određene destinacije.

3.2. Pojam i ciljevi održivog razvoja turizma

Naime, koncept održivog turizma proizlazi iz održivog razvoja, te postoji nekoliko definicija održivog turizma, ovisno o instituciji koja ju je oblikovala, no ovdje je iznesena definicija Svjetske turističke organizacije (UNWTO) koja pojam održivog turizma definira na sljedeći način: *„Održivi turistički razvoj zadovoljava potrebe turista i njihovih domaćina štiteći i unapređujući razvojne mogućnosti. Želi ostvariti upravljanje resursima na način da ekonomske, socijalne i estetske potrebe budu ostvarene tako da se održi kulturološki integritet, osnovni ekološki procesi, biološka raznolikost te sustavi na kojima počiva život.“*³⁷ Drugim riječima, održivi turizam nastoji izbjeći sve moguće štete i zagađenja okoliša, ali i osigurati ekonomsku dobit i zadovoljenje turističke ponude s jedne strane, te turističke potražnje s druge.

Nadalje, kao i kod održivog razvoja pozornost je usmjerena na tri aspekta održivosti: ekološku, ekonomku i socio-kulturnu, a između kojih je bitno postaviti ravnotežu. Naime, razvoj turizma koji je prilagođen lokalnom okruženju i društvu može uvelike doprinijeti

³⁶ Op. cit. pod 3, str. 95.

³⁷ Carić, H. (ur.) (2006.): *Održivi turizam u 10 koraka: Planiranje održivog turizma zasnovanog na baštini i prirodnom nasljeđu*, Institut za turizam, Zagreb, str. 1.

očuvanju okoliša budući da ovisi kako o prirodnim, tako i o kulturnim resursima destinacije. Temeljem toga, održivi bi turizam trebao optimalno iskoristiti prirodne resurse kao temelj turističkog razvoja destinacije, pazeći pritom na bioraznolikost i zaštitu prirodne baštine. Nadalje, gospodarske aktivnosti moraju biti dugoročno održive i donijeti gospodarsku korist svim dionicima. Naposljetku, bitno je da se poštuje lokalna zajednica na način da se očuva kulturna autentičnost, kulturno-povijesno nasljeđe, ali i da se pridonese međukulturnoj toleranciji i razumijevanju.

Uzevši u obzir definiciju održivog turizma, te svega navedenog na čemu se on temelji, Svjetska turistička organizacija (UNWTO) izvela je dvanaest ciljeva održivog turizma, a koje je iznijela u publikaciji „Učiniti turizam održivijim: vodič za stvaraoce politika“. Ciljevi su sljedeći:

- Ekonomska održivost koja se odnosi na turističke djelatnosti, ali i samu destinaciju. Naime, turizam je potrebno stvarati na način da donosi dugotrajnu korist i profit za destinaciju i turističku ponudu.
- Boljitak lokalne zajednice, što se odnosi na zadržavanje profita od turizma unutar destinacije.
- Stvaranje kvalitetnih radnih mjesta budući da je ljudski faktor vrlo važna stavka u turizmu. Otvaranje novih radnih mjesta veliku važnost donosi ponajprije lokalnom stanovništvu, te im se pružaju kvalitetna radna mjesta, s mogućnošću trajnog zaposlenja i cjeloživotnog obrazovanja.
- Društvena pravednost s ciljem pravedne preraspodjele ekonomske ali i društvene koristi ostvarenih turizmom unutar destinacije, a da se povećaju prilike, prihodi i usluge i za siromašnije članove zajednice.
- Zadovoljstvo posjetitelja ako uzmemo u obzir kako moderni turist smatra vrlo važnim za svoje turističko iskustvo potpuni autohtoni doživljaj. Vrlo je bitno da se svakom turistu pruži kvalitetna usluga, te da mu se ispune sva očekivanja, a vrlo je bitno da se isključi bilo kakva diskriminacija na temelju rase, spola ili bilo koje druge osnove.
- Lokalno upravljanje koje je vrlo bitno jer se na taj način lokalne zajednice uključuju u planiranje u turizmu, ali i donošenje odluka u upravljanju te budućem razvoju turizma, a čije se ideje na kraju mogu prenijeti i na više razine upravljanja.

- Blagostanje zajednice što se odnosi na poboljšanje kvalitete života lokalnog stanovništva turističke destinacije. Važno je da lokalna zajednica bude uključena i informirana o turističkom razvoju, te da ima koristi, a da se isključi njeno iskorištavanje.
- Kulturno bogatstvo poput kulturno-povijesnih spomenika, ali i tradicijskih vrijednosti i običaja treba biti očuvano i treba se poštivati od strane turista, ali i dionika koji su uključeni u razvoj turizma destinacije.
- Fizički integritet koji se odnosi na održavanje i poboljšanje kvalitete prirodnog krajobraza, uz minimalne promjene ukoliko su one potrebne. Svakako treba pritom izbjeći degradaciju okoliša, budući da se turistička atraktivnost često temelji upravo na prirodnom okolišu.
- Biološka raznolikost koja ide pod ruku uz očuvanje prirodnog okoliša, a fokusira se na očuvanje i zaštitu biljnog i životinjskog staništa, uz minimalizaciju njihova oštećenja prilikom turističkih aktivnosti.
- Učinkovito korištenje resursa, posebice onih neobnovljivih i rijetkih a koji su potrebni za razvoj i rad turističkih objekata u destinaciji.
- Čistoća okoliša budući da je rašireno razmišljanje da turizam povećava stvaranje otpada i pridonosi zagađenju okoliša, potrebno je podići razinu svijesti o njegovom očuvanju, kako kod posjetitelja, tako i kod turističkih djelatnosti.³⁸

Iz svega priloženog može se zaključiti kako je stvaranje održivog razvoja turizma dugotrajan i složen proces, te da je vrlo važno da se informira i educira sve bitne dionike. Tek kada svi dionici budu uključeni u planiranje održivog turizma moguće je da se uspješno provodi i da donese dugotrajne koristi za samu destinaciju, pa time i lokalno stanovništvo, ali i za turističku djelatnost, pa tako i ekonomiju u cjelini.

3.3. Održivi turizam u Republici Hrvatskoj

Hrvatska kao poznata i uspješna turistička destinacija mora se prilagoditi promjenama koje se događaju na turbulentnom turističkom tržištu, uključujući zahtjeve turističke potražnje, ali i usvajanje održivog turizma kao važnog čimbenika daljnjega razvoja.

U Hrvatskoj o održivom razvoju turizma brine prije svega javni sektor i to Ministarstvo zaštite okoliša i prirode, Ministarstvo turizma, Ministarstvo poljoprivrede te

³⁸ Održivi turizam Hrvatske, <http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=89> (23.10.2015.)

Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost. Nadalje, veliki doprinos daju i Hrvatska turistička zajednica, Institut za turizam i Hrvatska gospodarska komora. Osim njih, tu su i strukovne udruge i udruge civilnoga društva kao i turistička poduzeća koja se zalažu za održivi razvoj.³⁹

Koliko je održivi razvoj turizma bitan, vidi se i u temeljnim dokumentima razvoja hrvatskog turizma. Tako u viziji Strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine, a koju je Hrvatski Sabor usvojio 2013. godine stoji: „*Hrvatska je u 2020. godini globalno prepoznatljiva turistička destinacija, konkurentna i atraktivna za investicije, koja stvara radna mjesta i na održiv način upravlja razvojem na svom cjelokupnom prostoru, njeguje kulturu kvalitete, a svojim gostima tijekom cijele godine pruža gostoljubivost, sigurnost i jedinstvenu raznovrsnost autentičnih sadržaja i doživljaja.*“⁴⁰

Osim toga, održivi turizam reguliraju i Zakon zaštititi okoliša, Zakon o zaštiti zraka i Zakon o zaštiti prirode.⁴¹

Zakon o zaštiti okoliša ističe i regulira značaj zaštite okoliša i održivog razvoja te definira dokumente održivog razvoja, ali i načine na koji će se provoditi zaštita okoliša i održivi razvoj. Budući da se održivi razvoj treba uvesti u svaku gospodarsku djelatnosti, isto tako je bitno da se takav razvoj primjeni i u turizmu. Tek tada se može govoriti o preduvjetima održivog razvoja turizma.

Nadalje, Zakon o zaštiti prirode regulira i uređuje sustav zaštite cjelovitog očuvanja prirode i svih njenih dijelova što obuhvaća očuvanje bioraznolikosti, georaznolikosti i prirodne ravnoteže, očuvanje prirodnosti tla, vode i zraka, ali i očuvanje i osiguranje održivog korištenja resursa.

³⁹ Ibid., (17.11.2015.)

⁴⁰ Op. cit. pod 24, str. 30.

⁴¹ Op. cit. pod 38., (17.11.2015)

4. KULTURNI TURIZAM: GENERATOR ODRŽIVOG RAZVOJA

Budući da je koncept održivog turizma primjenjiv u svim oblicima turizma ovo će poglavlje objasniti pojam kulturnog turizma, njegovu važnost u stvaranju održive destinacije, te stanje kulturnog turizma u Republici Hrvatskoj, kao uvod u prikaz kulturnog turizma Grada Varaždina.

4.1. Definicija i tipologija kulturnog turizma

Prije svega, važno je naglasiti kako se kultura oduvijek smatrala važnom odrednicom svake ljudske zajednice, stoga su se brojni autori bavili istraživanjem kulture i njenom definicijom. Jedna od definicija kulture, a koja se fokusira na široko shvaćanje života zajednice glasi: *„Kultura se odnosi na skup vrijednost, vjerovanja, ponašanja, simbola (npr. tradicija, običaja, odijevanja i umjetnosti) i oblika naučenog ponašanja lokalne zajednice. Može biti definirana i kao „način života“ koji društvo dijeli, a koji se prenosi s generacije na generaciju i za koji se smatra da je tipičan za određenu društvenu skupinu. Ona pokriva mnogo aspekata životne zajednice, kako prošlih tako i sadašnjih. Kada govorimo o prošlosti, ona se odnosi na pitanje baštine, a taj pojam uključuje prenošenje s prošlih na sadašnje generacije. On uključuje jedinstvena prirodna, povijesna i kulturna postignuća određenog područja i ljudi koji na njemu žive, koja se pamte ili čuvaju kako bi ih sadašnje i buduće generacije mogle iskusiti.“*⁴² Takva definicija kulture ističe ne samo materijalnu, već i nematerijalnu kulturnu baštinu a koja je često važan čimbenik atraktivnosti određene turističke destinacije, budući da je turistima od velikog interesa da budu u interakciji sa lokalnim stanovništvom. Tako 70-ih godina dolazimo do pojave kulturnog turizma, tzv. „nove“ vrste turizma, iako gledajući unatrag uviđamo da su putovanja motivirana posjećivanjima manifestacija, znamenitih građevina i umjetničkih djela postojala još u antičko doba, te se nastavila sve do današnjih dana kada su i ponovno prepoznata kao jedna od podvrsta turizma specijalnog interesa.⁴³

Ponovo se brojni autori bave definicijom kulturnog turizma i sam interes je vrlo velik, no često nije potpuno jasno na što se on odnosi. Naime, često se pod tim pojmom podrazumijeva posjet muzejima, izložbama, koncertima i razgledavanje izgrađene kulturne baštine. No, kultura je nepotpuna bez svoje duhovne dimenzije, odnosno neopipljive, tj.

⁴² Jelinčić, D.A. (2008.): *Abeceda kulturnog turizma*, Intermedia, Zagreb, str. 26.

⁴³ Portal za kulturni turizam, <http://www.kulturni-turizam.com/hrv/sadrzaj/okulturnomturizmu/> (27.10.2015.)

nematerijalne baštine. Nadalje, problemom se smatra i stupanj motivacije turista. Tako Richardson kulturnim turizmom smatra samo onaj turizam čija je primarna motivacija bila upoznavanje kulture: „*kulturni turizam označava kretanje ljudi uzrokovano kulturnim atrakcijama izvan njihova mjesta stanovanja s namjerom prikupljanja novih informacija i iskustava kako bi zadovoljili svoje kulturne potrebe.*“⁴⁴ No, smatra se da je ova definicija nepotpuna budući da turist može posjetiti određenu destinaciju motiviran nečim drugim, no kada se nađe u njoj, sudjeluje u kulturnom životu lokaliteta, pa mu kultura postaje sekundarna namjera.

Prema tome, postoje tri tipa motivacije turista za kulturno putovanje, a s obzirom na stupanj motivacije:

- primarna, kod koje se turist odlučuje na putovanje u određenu destinaciju isključivo iz kulturnih pobuda, (npr. posjet Špancirfestu u Varaždinu);
- usputna o kojoj govorimo kada turist putuje u određenu destinaciju s nekim drugim primarnim namjerama (npr. 4S turizam), ali će usput posjetiti i neku kulturnu instituciju, obići kulturno-povijesne spomenike itd.
- slučajna kod koje turist nema apsolutno nikakvih kulturnih namjera, no boraveći u destinaciji dolazi u kontakt s lokalnim stanovništvom te na taj način upoznaje njihovu kulturu.⁴⁵

Nadalje, literatura razlikuje i općeg kulturnog turista od specijaliziranog kulturnog turista, tj. specifičan i nespecifičan kulturni interes. Naime, opći kulturni turist, tj. nespecifični nema određenog interesa za pojedini oblik kulture, već posjećuje različite destinacije i sudjeluje u različitim oblicima kulturnog života. S druge strane, specifični, tj. specijalizirani kulturni turist zna u kojoj vrsti kulture želi sudjelovati, usredotočuje se na jednu ili mali broj destinacija, te ih kontinuirano posjećuje prikupljajući znanje o njihovoj kulturi, ili pak posjećuje različite destinacije, ali iz istih kulturnih pobuda (npr. upoznavanje određene umjetnosti, posjet muzejima, festivalima...).⁴⁶

Sukladno tome, Strategija razvoja kulturnog turizma u Hrvatskoj također je definirala tri vrste kulturnog turista, a to su:

⁴⁴ Op.cit. pod 42, str. 43.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Op. cit. pod 42, str. 48.

- turist usputne ili slučajne kulturne motivacije (privučenog kulturom) koji je u određenu destinaciju došao iz drugih nekulturnih razloga, ali je u samoj destinaciji u doticaju s lokalnom kulturom ili se usput odlučio na neku kulturnu aktivnost;
- must see turist (inspiriran kulturom) čija je primarna motivacija bila isključivo kulturna, ali se usmjerava samo na velike kulturne događaje koji su u trendu, te se njegova motivacija ne temelji na dubljem znanju i interesu;
- pravi kulturni turist (motiviran kulturom) čija je osnovna motivacija isključivo kultura, te takav turist posjećuje kulturne događaje i atrakcije, te izbor destinacije može ovisiti o njegovim specijaliziranim interesima.⁴⁷

Naposljetku, budući da se termin kulturni turizam koristi bez obzira na stupanj motivacije, svi se autori slažu s činjenicom da je njegov cilj upoznavanje turista s onim što naš grad, regiju ili državu čini različitim i zanimljivim, bez obzira da li je to umjetnost, kultura, povijest ili sve zajedno. Stoga, kulturni se turizam može definirati kao „*posjete osoba izvan mjesta njihova stalnog boravka motivirane u cijelosti, ili djelomično interesom za povijest, umjetnost, baštinu ili stil života lokaliteta, regije, zemlje.*“⁴⁸

Nakon uvoda u kulturni turizam, njegovo pojmovno objašnjenje, kao i klasifikaciju kulturnog turista, slijedi potpoglavlje koje se bavi međunarodnim organizacijama i projektima u kulturnom turizmu, a s ciljem ukazivanja na njegov potencijal, ali i mogućnosti razvoja i važnost koju može donijeti turističkoj destinaciji.

4.2. Međunarodne organizacije i projekti u kulturnom turizmu

Opće je poznato kako velike međunarodne organizacije imaju veliku ulogu u razvoju turizma općenito, pa tako i u kulturnom. Osim što se takve organizacije prvenstveno bave teorijskim pristupom kulturnom turizmu, one su zaslužne i za razvoj posebnih programa razvoja kulturnog turizma koji u velikoj mjeri utječu na percepciju turista na način da šire svijest o potrebi očuvanja kulturne baštine i važnosti kulturnog turizma.

U ovome će poglavlju stoga biti opisane pojedine organizacije i važniji projekti kulturnog turizma.

⁴⁷ Institut za turizam (2003.) : *Strategija razvoja kulturnog turizma*, „Od turizma i kulture do kulturnog turizma“, Zagreb, str. 6., <http://web.efzg.hr/dok/TUR/okesar/Strategija%20Razvoja%20Kulturnog%20Turizma.pdf>, (29.10.2015.)

⁴⁸ Op. cit. pod 42, str. 51.

4.2.1. UNESCO

UNESCO ima značajnu važnost kod kulturnog turizma, a prvenstveno jer u kulturnom turizmu ne vidi isključivo gospodarsku korist, već smatra i da kulturni turizam pridonosi borbi protiv siromaštva, smanjenju kulturnih razlika među kulturama, većem poštivanju drugih kultura, ali i zaštiti prirodne i naravno kulturne baštine. Osim toga, razlikuje materijalnu od nematerijalne baštine što je vrlo važno kod financiranja projekata koji se svrstavaju u kategorije budući da Europska Unija takvu podjelu ne poznaje.

Prema tome, neizostavno je spomenuti UNESCO-ovu značajnu ulogu u zaštiti i upravljanju svjetskom kulturnom, materijalnom i nematerijalnom baštinom. Unutar UNESCO-a tako djeluje Odjel za materijalnu baštinu koji brine o zaštiti i očuvanju značajnih lokaliteta koji su od izrazite važnosti za kulturni identitet, ili su u opasnosti od propadanja. Lokalizeti koji se uvrste na UNESCO-ovu listu svjetske baštine od posebnog su značaja za posjetitelje, jer se smatra da uvrštenjem postižu veliku prestiž što u nekim slučajevima može biti negativno jer dovodi do većeg broja posjetitelja, a to znači veću mogućnost degradacije lokaliteta. Upravo zbog toga, UNESCO-ova zadaća nije samo u očuvanju i prepoznavanju važnosti lokaliteta, već je bitno da se njime upravlja na način da se održava ravnoteža između konzervacije i posjećivanja.⁴⁹

Nadalje, UNESCO je uvidio problem izostanka nematerijalne kulturne baštine iz UNESCO-ove definicije baštine iz 1972. godine, stoga je na 32. sjednici Generalne konferencije 2003. godine dodao element duhovne kulture, te usvojio „Konvenciju o zaštiti nematerijalne baštine“.⁵⁰ Cilj Konvencije prije svega je podizanje svijesti o nematerijalnoj baštini, te njeno očuvanje i poštovanje. Ovaj oblik kulturne baštine izrazito je važan jer se smatra kulturnim identitetom pojedine zajednice, te je bitno da se prenosi na daljnje generacije i da posjetiteljima bude prezentiran kao izvorni oblik života lokalne zajednice. Na taj se način povećava međukulturna razmjena i razumijevanje te poštivanje drugih kultura.

4.2.2. Vijeće Europe

Zahvaljujući dugoj povijesti i miješanju različitih kultura koje su obitavale na području Europe, ona se danas ističe bogatim kulturno-povijesnim nasljeđem, a kako je uz to i

⁴⁹ Op. cit. pod 42, str. 90.

⁵⁰ Op. cit. pod 42, str. 92.

kontinent s najvećim turističkim prometom, Europa bi se svakako trebala isticati i ponudom kulturnog turizma.

Tako je i Vijeće Europe, kao institucija Europske Unije prepoznala važnost kulture kao nositelja identiteta i snažne poveznice među narodima Europe. Osim toga, Vijeće se zalaže za individualne posjetitelje i stavlja naglasak na iskustvo posjetitelja, te se odmiče od masovnog turizma. Kao ciljeve za razvoj kulturnog turizma u Europi postavlja razvijanje svijesti o europskoj kulturi kroz putovanje; razmatranje mogućnosti stvaranja turističkih mreža povezanih europskom kulturnom geografijom i promicanje najvažnijih lokaliteta i raskrižja europske civilizacije kao mjesta zanimljiva turistima.⁵¹ Temeljem toga, razvio se projekt pod nazivom „Kulturni itinereri“. *„Europski kulturni itinerer prolazi kroz jednu ili dvije zemlje ili regije, a organiziran je na temu čiji je povijesni, umjetnički ili društveni interes očigledno europski, bilo po osobinama geografske rute koju slijedi bilo po svojoj prirodi i/ili opsegu i značenju. Primjena pojma „europski“ na itinerar podrazumijeva važnost i kulturnu dimenziju koja prelazi lokalne granice. Itinerar se zasniva na mnoštvu osobina koje predstavljaju europsku kulturu u cjelini, a uključuje mjesta bogata povijesnim asocijacijama.“*⁵²

Prvi takav kulturni itinerer bio je hodočasnički put „Santiago de Compostela“, koji je poslužio kao primjer za brojne druge kulturne itinerere temeljene na brojnim kulturnim temama.

4.2.3. Europska unija i Europska kulturna prijestolnica

Europska Unija ima veliku važnost u radu u kulturi, ali i turizmu te je zaslužna za brojne projekte u ovim područjima no ovdje će biti izdvojen projekt pod nazivom „Europska kulturna prijestolnica“, a za koju se kandidirao i Grad Varaždin iako je nažalost ispao u drugom krugu natjecanja.

Naime, ovaj je projekt, pod tadašnjim nazivom „Europski grad kulture“ iniciralo Vijeće ministara Europske Unije 1985. godine s ciljem povezivanja europskih građana, te priznavanja zajedničke europske povijesti i baštine, te veličanja kulturne raznolikosti. Svake je godine jedan grad dobio ovu titulu, sve do 2000. kada je projekt promijenio naziv u

⁵¹ Op. cit. pod 42, str. 100.

⁵² Ibid.

„Europska kulturna prijestolnica“, a čak 9 gradova dobilo je tu titulu. Za financiranje ovog projekta zadužena je Europska komisija, a o pobjedniku odlučuju vlade pojedinih država.⁵³

Zahvaljujući ovom projektu podiže se imidž nominiranog grada, radi se na većem ulaganju u sam izgled grada, ali i ulaganje u kulturni razvoj koji dalje može voditi do stvaranja kulturnog turizma.

4.2.4. Svjetska turistička organizacija (UNWTO)

Svjetska turistička organizacija djeluje kao krovna organizacija u području turizma, te se posebice zalaže za održivi turizam koji pridonosi gospodarskom razvoju, a također se zalaže i za međukulturno razumijevanje i poštivanje kulturnih razlika.

Naravno da su navedene organizacije i projekti uvelike doprinijeli ne samo poticanju kulturnog turizma, već i dodatnim ulaganjima u zaštitu kulturno-povijesne baštine, a također i većoj edukaciji i obrazovanju građanstva o važnosti očuvanja kulturnog identiteta. Zbog toga je važno da se i dalje ulaže u projekte kulture i kulturnog turizma, posebice ako uzmemo u obzir da se time zalaže i za održivi razvoj turizma. Stoga sljedeće potpoglavlje pojašnjava poveznicu između kulturnog turizma i održivosti.

4.3. Kulturni u vidu održivog turizma

Kod razvoja održivog kulturnog turizma, održivost se usredotočuje na tri ključna aspekta, a to su kontrola turističkog iskustva, tj. kontrola aktivnosti turista; razmatranje turističkog potencijala lokaliteta ali i upravljanje planom već postojećeg kulturno-turističkog lokaliteta, te nenametanje turizma lokalnoj zajednici. Iako se smatra da su komodifikacija i trivijalizacija kulture negativni učinci turizma, Jelinčić smatra da se kontrola turističkog iskustva vrši upravo standardizacijom, modifikacijom i komodifikacijom iskustva. Smatra da se na taj način može kontrolirati kretanje ljudi određenim lokalitetom, uz osiguranje potpunog doživljaja i iskustva za posjetitelja.

Sljedeća bitna stavka je razmatranje turističkog potencijala lokaliteta, budući da nisu svi lokaliteti pogodni da se razviju u turističku atrakciju, te da se unutar njih izvode turističke aktivnosti. Ovisno o posebnostima određenog lokaliteta, te njegovom biološkom raznolikošću treba utvrditi da li je on pogodan za korištenje u turističke svrhe. Isto tako većina je lokaliteta

⁵³ Op. cit. pod 42, str. 131.

regulirana konzervatorskim planovima koje također treba uzeti u obzir, jer u protivnom može doći do narušavanja kvalitete samog lokaliteta, pa time i turističkog doživljaja.

Naposljetku, vrlo je bitno da i lokalna zajednica ima koristi od turizma, te da dijeli osjećaj vlasništva nad određenim lokalitetom. To se može postići uključivanjem lokalnog stanovništva u prezentaciju određenog lokaliteta, npr. prikazivanjem njihove kulture i tradicije, starih obrta i zanata, ali i specifičnih detalja iz svakodnevnog života.⁵⁴

Budući da je implementacijom kulture u turizam ona postala turistički proizvod koji donosi profit, važno je reći nešto o ekonomskim aspektima kulturnog turizma:

- upravljanje kulturom za potrebe turizma – ovaj se aspekt odnosi na stručnjake u području kulturnog turizma, koji osim znanja iz područja umjetnosti moraju imati i visok stupanj znanja iz područja menadžmenta i marketinga, kako bi se poboljšala kvaliteta i atraktivnost kulturnog proizvoda;
- učinci kulture na turizam – podrazumijeva uključivanje kulturnih atrakcija, npr. kulturno-povijesnih građevina u turističke svrhe, njihovu prezentaciju i promidžbu, kao i učinak kulture u turizmu na stvaranje novih tržišnih niša, ali i turističkih posrednika i turističke ponude;
- utjecaj turizma na kulturu destinacije – odnosi se na lokalno stanovništvo i praćenje njihovog stava prema turizmu, ali i mijenjanje lokalne kulture i lokalnog identiteta radi povećanog broja turista i drugih kultura;
- percepcija imidža destinacije od strane potencijalnih turista – odnosi se na promidžbu i marketing destinacije na emitivnim tržištima;
- potrošnja kulturnog turista – kulturni turisti uglavnom su veće potrošačke moći, stoga je potrebno osim posjete određenoj kulturnoj atrakciji ili događaju osmisлити kvalitetnu dodatnu ponudu u destinaciji kako bi se ostvario profit u lokalnoj zajednici;
- kulturni utjecaj turizma na turiste – odnosi se na pitanje što znači biti turist, s obzirom da se mijenjaju trendovi u turizmu, mijenja se i samo ponašanje turista.⁵⁵

Naposljetku, princip održivog turizma primjenjiv je u svim oblicima selektivnog turizma, tako i kulturnog. Pravilnim menadžmentom, marketinškim aktivnostima, praćenjima učinaka kulture na turizam, ali i lokalnu zajednicu, te obraćanjem pažnje na mogućim

⁵⁴ Op. cit. pod 42, str. 38.

⁵⁵ Op. cit. pod 43, (27.10.2015.)

promjenama u lokalnoj zajednici zbog povećanja turizma moguće je kulturni turizam usmjeravati prema principima održivosti.

Naravno da veliku ulogu prije svega moraju imati lokalne vlasti kao i država, ali također velik doprinos može donijeti uključivanje lokalne zajednice u donošenje prijedloga i zajedničkih odluka za daljnji razvoj destinacije.

Sljedeće će poglavlje ukratko dati pregled stanja kulturnog turizma u Republici Hrvatskoj.

4.4. Stanje kulturnog turizma u RH

Iako se u posljednje vrijeme sve više potiče razvoj selektivnih oblika turizma, Republika Hrvatska je kao turistička destinacija i dalje prepoznatljiva kao tradicionalno turistički orijentirana destinacija, dakle destinacija masovnog 4S turizma te je uz to i dalje izražena sezonalnost koja se odnosi na ljetne mjeseci.

Vidljivo je to i u Tomas istraživanju „Stavovi i potrošnja turista u 2014. godini“. Ovo istraživanje provodi se kontinuirano, radi praćenja promjena u stavovima i potrošnji turista, te s ciljem donošenja daljnjih strategija upravljanja i izrade strateških dokumenata. Provedeno je isključivo u primorskoj Hrvatskoj, u 7 županija i to tokom ljetnih mjeseci, od lipnja do rujna 2014. godine. Prema tom istraživanju, glavna motivacija za dolazak turista bio je pasivni odmor i opuštanje, te je čak 75% ispitanika potvrdilo ovaj odgovor kao glavnu motivaciju. No, kako je ovo pitanje nudilo mogućnost višestrukih odgovora, njih 43% opredijelilo se i za zabavu, 30% za nova iskustva i doživljaje, a samo 7% ispitanika motivirano je posjetom kulturnim znamenitostima i događanjima. Od aktivnosti kojima se turisti bave u turističkoj destinaciji, više od 70% izjasnilo se za klasično provođenje vremena na plaži, uz kupanje i sunčanje, obilazak kafića i restorana. Između 50 i 70% svoje vrijeme provodi u razgledu grada, kupnji i posjetu lokalnim zabavama, dok 30-50% ispitanika za vrijeme svog odmora posjećuje i nacionalne parkove, koncerte, muzeje i galerije i aktivno se bavi sportovima u destinaciji. Nadalje, prilikom ispitivanja zadovoljstva ponude u RH, ispitanici su izrazili vrlo visoko zadovoljstvo sigurnosti u RH te stoga pogodne kao destinacije za obiteljski odmor, što je vidljivo i u tome da čak 48,5% ispitanika i dolazi radi obiteljskog odmora.⁵⁶

⁵⁶ Institut za turizam (2015.): *TOMAS ljetno: Stavovi i potrošnja turista u 2014. godini*, Zagreb, str. 1.-6., <http://www.iztg.hr/UserFiles/Pdf/Tomas/Tomas-Ljeto-2014-Sazetak-iz-knjige.pdf>, (23.11.2015.)

Temeljem toga, kao i prije prikazane motivacije i aktivnosti turista u RH potvrđena je prvotna hipoteza ovoga potpoglavlja koja RH opisuje kao tradicionalno turistički orijentiranu destinaciju masovnog, 4S turizma.

Glavni problemi nerazvijanja selektivnih oblika turizma i proširenja sezone očituju se u nedostatku, ali i nedovoljnoj prezentaciji dodatne ponude koja bi privukla određeni segment turista van sezone. Nadalje, problem je i nedovoljan broj smještajnih kapaciteta i to ponajprije u hotelskom smještaju u razdoblju glavne sezone, kao i nedovoljan broj smještajnih objekata visoke kategorije. Ako uzmemo u obzir da je kulturni turist veće platežne moći, potrebno je takvim turistima ponuditi smještaj veće kategorije, bolju kvalitetu usluge i brojne dodatne sadržaje.

Ipak, RH je zemlja bogate kulturi a zahvaljujući povijesti i brojnim vladarima koji su obitavali na ovim područjima, ponosi se brojnim kulturno-povijesnim spomenicima, ali i bogatoj nematerijalnoj baštini, običajima, folklorom, tradicionalnim obrtima i gastronomijom. Specifičnost se očituje i u tome što je RH i regionalno poprilično različita, pa se svaka regija ističe svojom posebnosti. Nadalje, posljednjih je godina vidljiv napredak u iskorištavanju tih kulturno-povijesnih resursa s ciljem stvaranja kulturnog turizma RH. Veliki značaj u razvoju kulturnog turizma doprinijelo je i donošenje državne strategije razvoja kulturnog turizma, ali i sve veće otvaranje raznih manifestacija koje postižu velik uspjeh ponajprije na regionalnoj, ali sve više i globalnoj razini.

O bogatstvu kulturnih dobara govori i Registar kulturnih dobara RH kojeg vodi Ministarstvo kulture. Sastoji se od tri liste: Liste zaštićenih kulturnih dobara, Liste kulturnih dobara nacionalnog značenja i Liste preventivno zaštićenih dobara. Radi promjenjivog karaktera dobara, popis nikad nije stalan. 1. siječnja 2011. godine na Listi zaštićenih kulturnih dobara bilo je 6950 dobara, na Listi kulturnih dobara od nacionalnog značenja njih 42, a na Listi preventivno zaštićenih dobara njih 1267.⁵⁷

Osim kulturno-povijesnih spomenika i kulturnih ustanova, veliki značaj za ovaj rad su i kulturne manifestacije. Hrvatska njima zaista obiluje, a ponuda varira od manjih, pučkih fešta i sajмова do velikih kulturnih manifestacija koja su postala zaštitni znak pojedine destinacije i stvorile njen imidž.

⁵⁷ Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=31> (23.11.2015.)

2008. godine provedeno je Tomas istraživanje u području kulturnog turizma. Istraživanje pod nazivom „Stavovi i potrošnja posjetitelja kulturnih atrakcija i događanja u Hrvatskoj“ prvo je takvo sveobuhvatno istraživanje s ciljem prikupljanja podataka o obilježjima turističke potražnje i potrošnje posjetitelja kulturnih atrakcija i događanja. Rezultati bi se iskoristili kao podloga za daljnje donošenje odluka vezanih uz razvoj kulturno-turističkih proizvoda i njihovu promociju. Istraživanje je provedeno u mjesecima od srpnja do listopada 2008. godine, a obuhvaćalo je 37 kulturnih atrakcija na području kontinentalne i priobalne Hrvatske. Nadalje, ispitano je 2450 ispitanika, od toga 1699 na kulturnim atrakcijama, a 751 na događanjima.⁵⁸

Istraživanje je pokazalo kako je najviše ispitanika, 47% srednje životne dobi (od 30 do 49 godina), zatim slijede mladi do 30 godina – 30% i stariji od 50, njih 23,1%. Što se obrazovanja tiče, 60% ispitanika ima visoko ili više obrazovanje. Najviše je bilo inozemnih dolazaka – 61,8% i to iz Italije 15,4%, Njemačke 13,8%, Francuske 9,3% itd. Nadalje, većini je to bio prvi dolazak u RH. Domaćih posjetilaca bilo je 38,2% i to 17,7% iz županije u kojemu se i odvija kulturni događaj ili je kulturna atrakcija stacionirana, a 26,7% posjetilaca dolazi iz susjedne županije. Glavni razlog putovanja bio je odmor, uglavnom kupanje i sunčanje, a samo 20,4% ispitanika glavnim razlogom dolaska smatra upoznavanje kulture. Ipak, RH smatraju kao destinaciju za putovanje motivirano kulturom, bogatu povijesnim naslijeđem, dobre domaćinske atmosfere, prepoznatljive i jedinstvene gastronomije, te jedinstvenih običaja i tradicija. Što se tiče zadovoljstva, vrlo visoko su ocijenili zanimljivost atrakcija i događaja, urednost i čistoću prostora, te kvalitete programa događanja kao i profesionalno i ljubazno osoblje. S druge strane, vrlo nisko zadovoljstvo imaju po pitanju označavanja atrakcije, odnosno događaja na prometnicama, a u kontinentalnom dijelu RH također su izrazito nezadovoljni ponudom suvenira. Ipak su u globalu zadovoljni, jer je čak 48% ispitanika izrazilo kako je posjet atrakciji, odnosno događaju nadmašio njihova očekivanja, a njih 47% smatra da je u skladu s očekivanjima. Također je čak 51% ispitanih izrazilo interes za posjet sličnim ili istim atrakcijama.⁵⁹

Iz istraživanja možemo zaključiti kako je gostima RH, iako je smatraju destinacijom mogućeg kulturnog turizma, glavni motiv dolaska i dalje odmor radi sunčanja i kupanja, a

⁵⁸ Institut za turizam (2008): *TOMAS - Kulturni turizam: Stavovi i potrošnja posjetitelja kulturnih atrakcija i događanja u Hrvatskoj*, Zagreb, str. 4., http://www.iztg.hr/UserFiles/File/novosti/2009_TOMAS_Kulturni_turizam_2008_Sazetak_i_Prezentacija.pdf, (24.11.2015.)

⁵⁹ Op. cit. pod 58, str. 9. – 18.

usput posjete kulturnu manifestaciju ili atrakciju. Ako uzmemo u obzir Strategiju razvoja kulturnog turizma RH i njihovu klasifikaciju kulturnog turista, to nas dalje dovodi do zaključka kako se radi o turistima usputne ili slučajne kulturne motivacije. Moguć razlog tome moglo bi biti loše označavanje određenih atrakcija tj. događaja što dalje dovodi u pitanje kvalitetu promocije i oglašavanja istih. Ako se vratimo na drugo poglavlje u kojem stoji kako turist današnjice teži ka aktivnijem odmoru gdje će uz sunce i more dobiti i druge aktivnosti te upoznavanje s lokalnom kulturom preko lokalnog stanovništva važno je da se u RH radi na daljnjem razvoju i ulaganjima u kulturni turizam. Strategija razvoja turizma RH do 2020. godine predviđa njegov daljnji rast, a posebice predviđa veće zanimanje za kreativni turizam u kojem se turist može aktivno uključiti u upoznavanje kulture lokalne zajednice. Također se predviđa sve veća osjetljivost i zalaganje turista za ekološka ali i socijalna pitanja na području turističke destinacije. Na taj se način stvara potreba za većim naporima i ulaganjima u stvaranje održivog kulturnog turizma.

5. STUDIJA SLUČAJA: GRAD VARAŽDIN KAO DESTINACIJA ODRŽIVOG KULTURNOG TURIZMA

Temeljem do sad provedenog istraživanja o održivom i kulturnom turizmu, sljedeće poglavlje prikazat će mogućnost stvaranje takve destinacije.

Poglavlje je koncipirano kroz potpoglavlje sa statističkim podacima o posjećenosti kako bi se prikazalo koje razdoblje godine trpi najveći broj posjetitelja te kako to utječe na sam Grad, a posebice na lokalno stanovništvo. Nadalje, opisana je turistička ponuda Grada temeljena na kulturno-povijesnoj baštini, te brojnim kulturnim događanjima. Uzevši u obzir turističku ponudu i potražnju, izvest će se zaključci o stanju i izazovima kulturnog turizma Grada Varaždina kroz SWOT analizu i kritički osvrt.

5.1. Statistički pokazatelji posjećenosti

Važno je naglasiti kako je Varaždin jedna od najposjećenijih destinacija kontinentalne Hrvatske te je dobitnik brojnih nagrada za turistički razvoj. Tako je 2014. godine na Danima hrvatskog turizma u Opatiji proglašen najboljom kontinentalnom turističkom destinacijom, a prestižni New York Times ga je uvrstio među 52 destinacije koje vrijedi posjetiti.

O mogućnostima razvoja Varaždina kao uspješne destinacije kulturnog turizma govori „Izvešće o stanju u prostoru Grada Varaždina za razdoblje 2007.-2013.“: *„Grad Varaždin je najuspješnija kontinentalna destinacija, odnosno izletničko odredište u Varaždinskoj županiji sa predispozicijom za razvoj urbanog kulturnog turizma s obzirom na povijesnu jezgru, kulturnu tradiciju te suvremenu kulturnu djelatnost.“*⁶⁰

Ovo će poglavlje, kao što mu i naslov govori biti usmjereno na statističke pokazatelje posjećenosti Grada Varaždina, točnije biti će prikazan broj noćenja, broj dolazaka i prosječna dužina boravka turista u vremenskom razdoblju od 2010. do 2014. godine. Podaci su dobiveni izravno od Turističke zajednice Grada Varaždina, a važno je napomenuti da se radi isključivo o registriranim posjetiteljima. Naime, budući da se radi većinom o dnevnim posjetiteljima i velikom broju posjetitelja iz okolnih gradova, svi posjetitelji nisu registrirani, već se registriraju samo oni koji se sami prijave u turističku zajednicu kao dnevni posjetitelji, ili pak

⁶⁰ Op. cit. pod 28, str. 12., (20.1.2016.)

ostvaruju noćenje. Stoga su realni podaci o broju posjetitelja mnogo veći, budući da se samo za vrijeme trajanja Špancirfesta u izvješćima često govori o desecima tisuća posjetitelja.

Iz Tablice 1. vidljivo je kako je 2010. godine zabilježen broj od 22 139 ukupnih dolazaka posjetitelja u Grad Varaždin, no taj se broj postepeno smanjivao, izuzev 2014. god. kada je ponovo zabilježen mali porast. Što se omjera domaćih i stranih posjetitelja tiče, prednjače strani posjetitelji, što se može povezati sa održavanjem Špancirfesta, Varaždinskih baroknih večeri i Varaždinskog sjajnog bala kada Varaždin posjećuje velik posjetitelja iz susjednih zemalja.

Tablica 1. Ukupni godišnji dolasci u razdoblju 2010.-2014.

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Domaći	9 444	7 890	8 143	8 867	8 245
Strani	12 695	11 693	11 291	10 339	12 718
Ukupno	22 139	19 583	19 434	19 206	20 963

Izvor: Izrada autorice prema podacima TZ Grada Varaždina

Sljedeća tablica pokazuje broj noćenja u istome vremenskom razdoblju, a vidljivo je da se ostvaruje relativno nizak broj noćenja s obzirom na broj dolazaka. Kao što je već navedeno, tome djelomično pridonosi manjak smještajnih jedinica, naročito hotela visoke kategorije, ali i viđenje Varaždina kao usputne, izletničke destinacije. Iako strani posjetitelji prednjače po broju ostvarenih noćenja, ta je razlika vrlo mala, osim u 2014. godini kada je čak 26 751 strani posjetitelj ostvario noćenje.

Tablica 2. Ukupna noćenja u razdoblju 2010.-2014.

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Domaći	25 893	21 601	21 534	21 631	20 245
Strani	24 587	22 348	21 592	20 259	26 751
Ukupno	50 480	43 949	43 126	41 890	46 996

Izvor: Izrada autorice prema podacima TZ Grada Varaždina

Nadalje, zanimljivo je da kada gledamo prosječnu dužinu boravka, domaći posjetitelji ostvaruju bolje rezultate, kao što je vidljivo u sljedećem prikazu, u Tablici 3. Kako u TZ Varaždin pretpostavljaju, razlog tome je što strani posjetitelji Varaždin vide kao usputnu

izletničku destinaciju, pa noćenje ostvaruju u drugim gradovima, dok veću prosječnu dužinu domaćih posjetitelja objašnjavaju porastom kongresnog turizma, tj. brojnim poslovnim sastancima.

Tablica 3. Prosječna dužina boravka u razdoblju 2010.-2014.

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Domaći	2, 90	2, 82	2, 73	2, 48	2, 50
Strani	2, 13	2, 00	1, 96	2, 00	2, 13

Izvor: Izrada autorice prema podacima TZ Grada Varaždina

Sljedeće dvije tablice prikazuju broj dolazaka i noćenja turista u razdoblju od 2010. do 2014. Godine, ali po pojedinim mjesecima.

U Tablici 4 vidljivo je da se broj dolazaka postepeno povećava od proljetnih prema ljetnim mjesecima. Zabilježen je popriličan porast posjetitelja tokom svibnja, što je opravdano mogućnostima izletničkog turizma u prirodi (Dravska šuma), prilikom proslave Dana rada. Nakon toga slijedi lagani pad dolazaka, koji ponovno raste i postiže vrhunac u kolovozu i rujnu. Razlog tome je održavanje Špancirfesta, iako kako je već navedeno, ne radi se o realnom broju dolazaka, nego samo o registriranim posjetiteljima. Nakon tih mjeseci ponovno se postepeno smanjuje broj dolazaka. Zabilježen je i porast broja dolazaka u prosincu, a smatra se da je glavni razlog tome sve bogatija ponuda Adventa u Varaždinu.

Tablica 4. Pregled dolazaka po mjesecima u razdoblju 2010.-2014.

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Siječanj	652	878	984	643	889
Veljača	973	907	736	921	863
Ožujak	1668	913	1501	830	1314
Travanj	1394	1534	1821	1522	1695
Svibanj	2492	2357	2038	2254	2300
Lipanj	2154	1791	1550	1572	1844
Srpanj	2522	1820	2057	1597	1716
Kolovoz	3515	3120	2880	3049	3157
Rujan	2398	2397	2290	2105	2691
Listopad	1989	1540	1511	1654	1912
Studen	1329	1235	1151	1553	1372
Prosinac	1053	1091	915	1506	1210

Izvor: Izrada autorice prema podacima TZ Grada Varaždina

Tablica 5 prikazuje broj ostvarenih noćenja u istom vremenskom razdoblju. Vidi se da tokom mjeseca prosinca, siječnja i veljače nema prevelikih promjena u broju noćenja, što je začuđujuće ako u obzir uzmemo popriličnu razliku između prosinca i siječnja što se po broju dolazaka tiče, no ako se osvrnemo na pretpostavku TZ Grada Varaždina o porastu kongresnog turizma, tada objašnjenje leži u sklapanju novih poslovnih ugovora upravo početkom godine, tj. u siječnju.

Također, je kao i kod dolazaka povećan broj noćenja u mjesecu svibnju, nakon čega taj broj ponovno pada. Kako je bilo i za očekivati, najveći je broj noćenja zabilježen za vrijeme trajanja Špancirfesta, odnosno u kolovozu i rujnu.

Tablica 5. Pregled noćenja po mjesecima u razdoblju 2010.-2014.

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Siječanj	2439	2340	2880	1573	2432
Veljača	2874	2248	2072	1879	2110
Ožujak	4618	2381	3364	2232	3186
Travanj	3784	3654	4636	3177	3652
Svibanj	4734	4609	3407	4606	4281
Lipanj	4881	3729	3452	3404	3671
Srpanj	5730	3642	5278	3259	4205
Kolovoz	5704	6239	5913	7103	6569
Rujan	4972	5204	4311	4480	6431
Listopad	5177	3777	3173	3341	4663
Studen	3020	3333	2639	3751	2855
Prosinac	2574	2793	2001	3085	2968

Izvor: Izrada autorice prema podacima TZ Grada Varaždina

Iz prikazanih podataka vidljivo je kako Varaždin, budući da je grad u kontinentalnoj Hrvatskoj, ipak ostvaruje pohvalan broj dolazaka i noćenja, posebice jer se navedeni podaci odnose samo na registrirane posjetitelje.

Daljnijim radom na razvoju turizma, poboljšanjem turističke ponude, a ponajprije izgradnjom dodatnih smještajnih kapaciteta, te boljom promidžbom turističke ponude Varaždina, taj bi broj zasigurno mogao još više porasti.

U potpoglavlju koje slijedi opisana je kulturno-turistička ponuda Grada

5.2. Kulturno-turistička ponuda

Grad Varaždin smješten je u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, na desnoj obali rijeke Drave i središte je Varaždinske županije. Varaždin je grad duge povijesti o čemu svjedoče ostaci rimskih prometnica, a već je 1209. godine imao status slobodnog kraljevskog grada.

Zahvaljujući brojnim vladarima i povijesnim okolnostima, Varaždin se može ponositi povijesno-kulturnim bogatstvom. Najvažnije razdoblje za kulturni procvat Grada svakako je barok, kada je Grad u velikoj mjeri poprimio današnji izgled. Osim kulturno-povijesnih izgrađenih atrakcija i kulturnih ustanova, Grad se ponosi i cijenjenim kulturnim

manifestacijama poput Varaždinskih baroknih večeri, Sjajnog bala i Špancirfesta, ali i stalnim radom i osmišljavanjem novih kulturnih aktivnosti. Slijedi pregled važnih kulturno-povijesnih znamenitosti, kulturnih ustanova, kao i događanja.

5.2.1. Utvrda Stari grad

Spomenuta je važnost stare gradske jezgre u poglavlju o održivosti u Varaždinu, a sada slijedi opis atrakcija koje ona obuhvaća.

Feudalna utvrda Stari grad smatra se najznačajnijom kulturno-povijesnom građevinom Grada Varaždina (Slika 2).

Slika 2. Utvrda Stari grad Varaždin

Izvor: Snimila autorica

Građena je u razdoblju od 14. do 19. stoljeća, bila je središte plemićkog posjeda koje je bilo odvojeno od samoga Grada i tokom povijesti je mijenjala vlasnike. Najveći značaj imala je u 16. st. u obrani od Turaka te je u tom razdoblju pregrađena u renesansni „Wasserburg“, utvrdu-dvorac okruženu visokim nasipima s bastionima, okruženu s dvostrukim pojasom vode. Takav izgled utvrda je zadržala i danas. Najstariji dio utvrde je središnja kula u čijem prizemlju se nalaze klupa i baldahini za koje se smatra da su najljepši

primjeri gotičke svjetovne plastike na sjeveru Hrvatske. Osim ove kule, veliku važnost ima i kula stražarnica sa lančanim mostom.⁶¹

Također je važno naglasiti kako se u prostorima Starog grada 1925. godine otvorio Gradski muzej Varaždin. Osim uprave, u prostorima utvrde smješten je Kulturno-povijesni odjel o kojemu će još riječi biti kasnije.

5.2.2. Palače

Od ostalih građevina veliku važnost daju brojne očuvane palače koje ukazuju na prisutnost baroka i drugih umjetničkih stilova, a ovdje će biti spomenute one koje i danas imaju važnu funkciju u kulturi Grada.

Palača Herzer sagrađena je u 18. stoljeću od istoimene obitelji, a važna je jer je danas u njenim prostorima smještena Entomološka zbirka.

Još jedna palača koja se nalazi u blizini neposrednog centra je palača Erdödy, sagrađena u stilu terezijanskog baroka (Slika 3). Danas se u njoj nalazi Glazbena škola Varaždin, koja s obzirom na veliku ulogu glazbene umjetnosti ima velik značaj u kulturi Varaždina.

Slika 3. Palača Erdödy

Izvor: Turistička zajednica Grada Varaždina, www.tourism-varazdin.hr

⁶¹ Turistička zajednica Grada Varaždina, <http://www.tourism-varazdin.hr/stari-grad/> (24.11.2015.)

Palača Prašinski-Sermage u 18. st. preuređena je u elegantnu baroknu palaču s balkonom (Slika 4), a osim što svjedoči razdoblju baroka, u njoj je smještena Galerija starih i novih majstora s fundusom od 5300 umjetnina.

Slika 4. Palača Prašinski-Sermage

Izvor: Turistička zajednica Grada Varaždina, www.tourism-varazdin.hr

Palača Patačić sagrađena je 1764. od strane grofa Franje Patačića, te je izvanredan primjerak rokoka i jedna od rijetkih takve vrste u Europi.

5.2.3. Varaždinsko groblje

Nerijetko se ima prilika čuti kako je Varaždin grad s najljepše uređenim grobljem u Europi, no sve do početka 20. stoljeća ono se ni po čemu nije razlikovalo od ostalih. 1905. godine upravitelj groblja postaje Herman Haller, koji je putujući Europom bio fasciniran vrtovima i parkovima austrijskih i njemačkih gradova, a osobito mu je pozornost plijenio čuveni Schönbrunn. Stoga odlučuje groblje pretvoriti u park, te sadi različite vrste biljnih nasada poput javora, thuja, crvene bukve, jasena, magnolije, trava i cvijeća.⁶²

Zahvaljujući zelenilu, nasadima cvijeća i drveća, ali i kapelicama, starim nadgrobnim pločama i spomenicima, te ostalih djela poznatih hrvatskih kipara Varaždinsko groblje postaje spomenik vrtne arhitekture i kao cjelina zaštićeno, s posebnim naglaskom na stare nadgrobne ploče i spomenike iz 18. i 19. st. (Slika 5.)

⁶²Parkovi d.d. Varaždin, http://www.parkovi.com/index.php?content=O_grobljima (4.1.2016.)

Slika 5. Uređena šetnica na Varaždinskom groblju

Izvor: Parkovi d.d. Varaždin, www.parkovi.com

Također, varaždinsko je groblje od 2003. godine član Udruge znamenitih groblja Europe (ASCE - Association of Significant Cemeteries of Europe). Udruga svake godine obilježava tjedan upoznavanja Europskih groblja u sklopu čega organizira razna događanja, koncerte, izložbe i radionice, s ciljem da građanima ukažu na povijesnu i kulturnu važnost groblja.⁶³

Još je važno napomenuti da je Varaždinsko uvršteno u kulturnu tematsku rutu pod nazivom „Ruta europskih groblja“. Projekt obuhvaća 60 groblja u 46 gradova diljem 18 europskih zemalja a 2011. godine dobio je i prestižnu nagradu u okviru nagrada Ulysess 2011, koju svake godine dodjeljuje Svjetska turistička organizacija za inovativne projekte u turizmu.⁶⁴

Budući da je prema službenim stranicama Gradsko groblje Varaždin najposjećenija turistička destinacija u Varaždinu, njegovo uvrštenje u „Rutu europskih groblja“ veliko je priznanje Gradu, ali i motivacija za daljnje inovativne projekte u turizmu i uključivanje Varaždina u druge tematske rute.

⁶³ Ibid., (4.1.2016.)

⁶⁴ Ibid., (4.1.2016.)

5.2.4. Gradski parkovi

Osim utvrde Stari grad koja se osim svog očuvanog izgleda ponosi i velikim travnatim površinama i uređenim parkom oko kule stražarnice, zbog čega je i postala objekt kulture najviše povijesne vrijednosti s vrijednom vrtnom kulturom i umjetnošću, Varaždin se ističe i brojnim zelenim površinama, uređenim parkovima i cvjetnim gredicama. Za uređenje parkova i zelenih površina, ali i čuvenog varaždinskog groblja brine tvrtka Parkovi d.d. Zahvaljujući njihovom trudu Varaždin se ponosi čistoćom i hortikulturnim uređenjem koji često motivira i ostale gradove na isto.

Valja spomenuti Šetalište Vatroslava Jagića koje se nalazi u srcu starobarokne jezgre, a istaknuti je spomenik parkovne arhitekture. Park je u početku bio uređen u krajobraznom stilu, a početkom 20. st. poprimio je historicističke elemente i dobio nove sadržaje poput drvoreda lipa, spomenika u čast osnivaču Wihelmu Mulleru te spomenika Vatroslavu Jagiću po kojem šetalište danas nosi ime.⁶⁵ U parku se izmjenjuju nasadi drveća i otvorenih travnatih ploha, a šetalište vodi i do Hrvatskog narodnog kazališta gdje se izmjenjuju nasadi niskih trajnica i gredica sezonskog cvijeća koje se redovno izmjenjuje pa Varaždin s pravom nosi titulu grada zelenila i cvijeća (Slika 6).

Slika 6. Cvjetna instalacija u parku Vatroslava Jagića

Izvor: Parkovi Varaždin d.d., www.parkovi.com

⁶⁵ Ibid., (4.1.2016.)

U zadnjih nekoliko godina uređena su još dva parka: Park Ivana Pavla II. i Park mladih te su za razliku od Šetališta Vatroslava Jagića suvremenog dizajna. Park Ivana Pavla II. čini dugačka, uska površina od 18 000 m², koja zajedno sa vodenim potokom imitira tok rijeke Drave (Slika 7). Vodena imitacija dugačka je 68 metara, voda se zavojito prelijeva preko kaskada, a zahvaljujući rasvjeti stvara se takozvana "vodena zavjesa" koja dočarava maglu Dravske šume. Park je bogat specifičnim biljnim vrstama poput ginka, kanadske čuge, žalosnog jasena, Atlaskog cedara, divljeg kestena, ukrasne trešnje i drugih.⁶⁶

Slika 7. Park Ivana Pavla II.

Izvor: Turistička zajednica Grada Varaždina, www.varazdin-tourism.hr

Park mladih uređen je, prema prijedlogu tvrtke Parkovi d.d., s ciljem da se nekadašnji autopolygon za obuku vozača preuredi u park s rekreativnim sadržajima koji bi postao okupljalište mladih. S tom svrhom, postavljeni su stolovi za stolni tenis, umjetna stijena za penjanje, skate staza i dječje igralište prilagođeno za djecu s posebnim potrebama. Osim navedenih sadržaja, park krasi drvoredi, travnate površine i ukrasni grmovi te je od zastarjelog parka postalo mjesto okupljanja brojnih posjetitelja i rekreativaca. U planu je i povezivanje Parka mladih sa parkom Ivana Pavla II., budući da se nalaze u neposrednoj blizini.

⁶⁶ Ibid., (4.1.2016.)

5.2.5. Događanja

Varaždin je grad koji svojim posjetiteljima, ali i građanima želi tokom cijele godine pružiti mogućnost zabave kroz razne manifestacije i događanja, što je vidljivo iz bogatog programa događanja, a koji slijedi u sljedećim potpoglavljima.

5.2.5.1. Špancirfest

Špancirfest, poznat još i pod nazivom „Festival dobrih emocija“ ulični je festival koji se održava još od 1999. godine. Tradicionalno se održava svake godine krajem kolovoza i početkom rujna pod organizacijom Turističke zajednice Grada Varaždina. Prvobitna ideja Špancirfesta temeljila se na dotadašnjem „Varaždinskom sejmu“ čiji je cilj bio valorizirati tradicionalne varaždinske obrte, zanate, ali i narodne običaje, muziku, ples i jela. Također su s istim motivima 1994. godine organizirani i „Varaždinski cehovski dani“. Ova je manifestacija željela prikazati Varaždin u vremenu kada je bio ekonomski najjači, a kulturno je doživljavao procvat. Na taj se način prikazivalo najbolje iz kulturne prošlosti Varaždina što ga je činilo turistički atraktivnijim. Napokon je radi poboljšanja kulturno-turističke ponude Grada osmišljen Špancirfest zamišljen kao „višednevna priredba koja se bazira na sjajnoj i bogatoj tradiciji cehova, obrtništva, trgovine i kulturnog života grada“.⁶⁷

Glavna nit vodilja Špancirfesta bila je prikazati važnost sajmovanja u doba baroka, ali i današnja kulturno-umjetnička dostignuća Varaždina. Tako je Špancirfest iz malog gradskog sajma tradicijskih obrta, kakav je bio u samim počecima izrastao u poznati međunarodni festival. Danas Špancirfest privlači ne samo lokalne stanovnike kako je bilo zamišljeno u samim počecima, već i posjetitelje iz susjednih županija ali i iz drugih zemalja, što ga je učinilo atraktivnim turističkim proizvodom.

Gradske ulice i trгови za vrijeme Špancirfesta živnu i postanu prava pozornica različitih izvođača: umjetnika, akrobata, performerera, obrtnika, pjevača itd. (Slika 8). No veliki značaj Špancirfesta su i sami posjetitelji i njihova aktivnost, „španciranje“ tj. šetnja po čemu je ovaj festival i dobio ime. Također je važno naglasiti kako je Špancirfest idealan način promocije tradicijskih obrta i starih zanata, te brojni domaći proizvođači ovako imaju priliku promovirati i prodavati svoje proizvode. Nadalje, posjetitelji Špancirfesta u mogućnosti su sudjelovati u brojnim aktivnostima (Slika 9), pa ako uzmemo u obzir činjenicu da kulturni

⁶⁷ Alempijević Škrbić N., Kelemen P. (2012.): *Grad kakav bi trebao biti: etnološki i kulturnoantropološki osvrt na festivale*, Jesenski i Turk, Zagreb, str. 279.

turist zahtjeva iskustvo u destinaciji, te aktivno sudjelovanje u upoznavanju kulture i interakciju s lokalnim stanovništvom Špancirfest je festival koji uvelike može doprinijeti razvoju Varaždina kao destinacije kreativnog kulturnog turizma.

Slika 8. Špancirfest na Korzu

Izvor: Turistička agencija Lily Tours, www.lily-tours.com

Slika 9. Dječje kreativne radionice na Špancirfestu

Izvor: službena stranica Špancirfesta, www.spancirfest.com

Špancirfest je uistinu specifični festival te ima veliku važnost za kulturni turizam RH, stoga ga je 2014. godine Hrvatska turistička zajednica uvrstila u top 10 hrvatskih turističkih događaja, te ga nominirala za događaj godine.⁶⁸

Može se reći kako je Špancirfest događaj sezone ne samo u Varaždinu, već i na području cijele sjeverozapadne Hrvatske.

5.2.5.2. *Varaždinske barokne večeri*

Varaždin se oduvijek ponosio velikom prisutnosti baroka u svim poljima umjetnosti, pa tako i glazbi. O tome svjedoči i varaždinska Glazbena škola utemeljena 1828. godine s ciljem školovanja glazbeno nadarene djece čije obitelji nisu imale sredstava za takvo školovanje. Time je škola postala jednom od prvih javnih škola te vrste u Hrvatskoj.⁶⁹

Potaknut značajem barokne glazbe za Varaždin, ali i u čast obljetnici Glazbene škole, 1968. godine poznati varaždinski profesor i glazbeni pedagog Marijan Zuber odlučio se na osnivanje Varaždinskih baroknih večeri, kako bi upravo ovaj događaj omogućio brojnim uglednim glazbenim ansamblima i solistima da slave svjetsku i hrvatsku baroknu glazbu.

1971. godine napokon su održane prve Varaždinske barokne večeri i od tada se održavaju svake godine početkom jeseni, najčešće krajem rujna. Organizirana je od strane Koncertnog ureda Varaždin, te je pod pokroviteljskom zaštitom predsjednika RH i Ministarstva kulture.

Ova manifestacija održava se u crkvama i dvorcima Varaždina i njegove okolice, a svečano otvorenje tradicionalno se odvija u Varaždinskoj katedrali. Svake godine ugošćuje brojne glazbenike koji izvode tradicionalnu glazbu svjetski poznatih glazbenika poput J.S.Bacha, G.F. Händla, A. Vivaldia, H. Purcella, D. Scarlattia, ali i domaćih - Ruže Pospiš-Baldani i Nade Puttar-Gold. Još jedna posebnost ovog događaja je u tome što se glazba izvodi na autentičnim instrumentima. Osim toga, svečanost je nadopunjena i bogatom gastronomskom ponudom tradicionalnih jela iz razdoblja baroka.⁷⁰

⁶⁸ Grad Varaždin, <http://www.varazdin.hr/hr/turizam> (24.11.2015.)

⁶⁹ Gotal, L. (2014.): *Kulturno značenje grada Varaždina*, HAZU Varaždin, Varaždin, br. 25., str. 579.

⁷⁰ Gašparić, E., Hegeduš I. (2013.): *Varaždin, grad kulturnih događanja*, Međimursko sveučilište u Čakovcu, Čakovec, str. 4.

Slika 10. Varaždinske barokne večeri

Izvor: Portal Idem van, <http://www.idemvan.hr/dogadaj/varazdinske-barokne-veceri/13128/>, 20.1.2016.

5.2.5.3. *Varaždinski sjajni bal*

Još jedna kulturna manifestacija koja okuplja sve one koji žele upoznati kulturu i vole ples je Varaždinski sjajni bal. Tradicionalno se održava prvog petka u veljači još od 1994. godine, pod organizacijom Hrvatsko-austrijske kulturne zajednice i uz pomoć Koncertnog ureda Varaždin.

Sjajni bal okuplja brojne zaljubljenike u kulturu i ples ne samo iz Varaždina i okolice, već i iz susjednih zemalja i postao je prvorazredni društveno-kulturni događaj. Tradicionalno se održava u koncertnoj dvorani Hrvatskog narodnog kazališta Varaždin uz nastup Big banda iz Bad Gleichenberga i Varaždinskog komornog orkestra kojeg čine pripadnici varaždinske građanske garde i glazbenici, a izvode hrvatsku i austrijsku himnu.⁷¹

⁷¹ Varaždinska televizija, <http://www.vtv.hr/vijesti/item/343-nakon-godine-stanke-ponovno-u-varazdinu-odrzan-sjajni-bal> (25.11.2015.)

Slika 11. Varaždinski sjajni bal

Izvor: Regionalni tjednik, <http://regionalni.com/magazin/fotogalerija/foto-odrzan-21-varazdinski-sjajni-bal-17883/>, 20.1.2016.

5.2.5.4. MOP Festival multimedije

Posljednjih pet godina se u Varaždinu, krajem mjeseca svibnja u prostoru palače Herzer odvija MOP Festival multimedije koji promiče multimediju i digitalnu kulturu. Na taj se način predstavljaju trendovi u audio-vizualnoj tehnologiji, ali se također i razmjenjuju znanja i iskustva, budući da se okuplja velik broj studenata, predavača, dizajnera, multimedijalnih umjetnika, ali i glazbenika i drugih kreativaca. Budući da je organizator ovog festivala Udruga MOP koju čine sadašnji, ali i bivši studenti Sveučilišta Sjever, na ovaj se način razvija studentska zajednica i potiče mlade na aktivno sudjelovanje u različitim projektima audio-vizualne umjetnosti, dizajna interakcije, vizualne komunikacije i multimedijalne produkcije. Festival je uz edukativni sadržaj upotpunjen i zabavnim program uz glazbu i međusobno druženje, a dio večernjeg programa se odvija i u dvorištu Starog Grada.

5.2.5.5. Internacionalni festival animiranog filma djece i mladih Varaždin VAFI

Još jedan od novijih festivala u Varaždinu je Internacionalni festival animiranog filma djece i mladih Varaždin, tzv. VAFI, te je ujedno i jedini hrvatski festival posvećen djeci i njihovom umjetničkom stvaralaštvu u području animiranog filma. Odvija se krajem travnja, a

organizator ovog festivala je Filmsko-kreativni studio VANIMA iz Varaždina te se na osnivanje ovog festivala odlučio s ciljem da „Grad, ali i Hrvatska postanu mjesto gdje će djeca, mladi, profesionalci, naši gosti, ali i svi zaljubljenici u animirani film moći izmjenjivati svoja iskustva te stvoriti nova prijateljstva van granica države, mjestom gdje će djeca i mladi moći uživati u filmovima, naučiti nešto novo i istovremeno se međusobno družiti.“ Program ovog festivala odvija se kroz brojne kreativne radionice, predavanja, izložbe i projekcije animiranih filmova, koncerte i naravno natjecanje za izbor najboljih dječjih animiranih filmova, a svi sadržaji su besplatni.

Budući da je Varaždin „grad prijatelj djece“ održavanje ovog festivala dodatno potvrđuje taj naslov, kao i činjenica da festival djeluje u suradnji s Uredom pravobraniteljice za djecu RH i UNICEFOM Hrvatske. U sklopu njihove suradnje, dio stvaralaštva posvećen je animiranom filmu koji prikazuje prava djece, te se za isti dodjeljuje i posebna nagrada „PLAVI VAFI“. Nadalje, svake se godine bira druga zemlja koja nosi titulu partnera.

5.2.5.6. Festival sinkronizacije SINKI

Još jedan festival animiranog filma je Festival sinkronizacije SINKI. Festival je osmišljen od strane glumca Roberta Ugrine s ciljem da se filmska umjetnost bolje predstavi javnosti, a posebice mlađim dobnim skupinama i to također kroz animirani film. Odvijaju se radionice i predavanja, te projekcije sinkroniziranih animiranih filmova kako bi se naposljetku mogao odabrati najbolji hrvatski sinkronizator koji je radio na najpopularnijim filmovima u protekloj godini. Cjelokupni program je također besplatan, a Grad ga smatra poklonom za djecu i mlade za kraj školske godine (odvija se sredinom lipnja) zbog njegovog zanimljivog zabavno-edukativnog karaktera.

5.2.5.7. Dani performansa

Ova se manifestacija odvija još od 2001. godine, kada je Hrvatsko društvo likovnih umjetnika Varaždin (HDLU) primijetilo kako Varaždinskoj umjetničkoj sceni nedostaje nešto što bi Varaždin prezentiralo kao suvremeni umjetnički grad, ali pritom pokazujući i njegovu tradicionalnu gradsku urbanu sredinu. Tako je osnovan projekt pod nazivom „Utisak-otisak“ koji je u Varaždinu ugostio brojne međunarodne autore da motivirani gradom stvaraju nove umjetničke projekte. U sklopu toga organiziran je i tzv. „Maraton dan performansa“ s ciljem

da se predstavi hrvatska scena performansa, ali i da se Varaždinci koji se time bave predstave Gradu i dobiju podršku okoline.

Nakon uspješno izvedenog prvog takvog projekta isti se koncept nastavio do petog izdanja kada se dan performansa proširio na vikend performansa te je petak bio dan namijenjen inozemnim autorima, subota za središnju temu, a nedjelja za varaždinsku scenu. Također se svake godine mijenjala tema i naziv, npr. „Greatest hits“ kada su hrvatski autori izvodili svoje najbolje performanse, zatim „Junfer“ kada su performans izvodili autori koji do tada još nisu imali tu mogućnost, ili „Simultanka“ kada je nekoliko izvođača istovremeno izvodilo svoje točke.

Kasnije, kada je organizaciju ove manifestacije preuzeo Galerijski centar Varaždin ponovno se promijenio i koncept, pa je djelovao i kao festival performansa i suvremenog plesa koji je smatran potrebnim za varaždinsku kulturnu scenu.

5.2.5.8. Festival varaždinskih dvorišta

Ovaj se festival održava zadnjih pet godina pod organizacijom Kulturne zajednice Grada Varaždina, a s ciljem stvaranja novog turističkog proizvoda temeljem revitalizacije gradskih dvorišta u urbanoj jezgri grada. Važno je naglasiti da je ova smjernica obnove stare gradske jezgre donesena u „Strategiji razvoja u održivog upravljanja starom gradskom jezgrom“, stoga je zaista pohvalno da se sa ovim projektom krenulo ubrzo nakon njene objave.

Dvorišta su za posjetitelje otvorena tokom ljetnih mjeseci, a trenutno u programu sudjeluje njih 11. Dvorišta obiluju starim uporabnim predmetima, starim fotografijama i sitnicama iz svakodnevnog života, a osim razgledavanja unutar njihovih prostora održavaju se razne radionice i predavanja te susreti sa umjetnicima. Radionice nude mogućnosti slikanja, izrađivanja predmeta od gline, prirodne kozmetike, zdrave hrane i prirodnih sokova itd.

Na ovaj su se način dvorišta zaštitila od propadanja, urbana gradska jezgra oživjela je, a svakako se potaklo na stvaranje kreativnog kulturnog turizma.

5.2.6. Muzeji i galerije

Od kulturnih ustanova važno je istaknuti muzeje i galerije, čiji se prostori također nalaze u prostorima zgrada stare gradske jezgre.

5.2.6.1. Gradski muzej Varaždin

Gradski muzej Varaždin (u daljnjem tekstu GMV) otvoren je 1925. godine u prostorima utvrde Stari grad, a muzejsku postavu činile su donacije poznatih varaždinskih obitelji. S godinama su se muzejske zbirke širile, te je danas GMV podijeljen na nekoliko odjela: Kulturno-povijesni odjel, Arheološki, Etnografski, Entomološki, Povijesni, Konzervatorsko-restauratorski, te Galerija starih i novih majstora a koji su smješteni u nekoliko kulturnih građevina. Tako se Kulturno-povijesni odjel smjestio u utvrdi Stari grad, Entomološki u palači Hertzer, a Galerije starih i novih majstora u palači Sermage, te se uskoro otvara i stalni postav Arheološkog i Povijesnog odjela u prostoru palače Hercer.⁷²

Zahvaljujući uspješnom radu GMV je primio brojna priznanja od kojih valja istaknuti nagradu hrvatske muzejske struke „Pavao Ritter Vitezović“. Također, 1994. godine GMV nominiran je za Nagradu europskoga muzeja godine što je važno jer je bio prvi hrvatski muzej koji je uopće nominiran za ovu nagradu. O kreativnosti, ali i visokom stupnju digitalizacije govori i posebna pohvala za izradu CD-ROM „Kukci“ na Međunarodnom festivalu za audiovizualnu i multimedijску prezentaciju muzeja i baštine održanom 2004. godine na Tajvanu, u organizaciji AVICOM-a.⁷³

5.2.6.2. Muzej anđela

Osim GMK-a, Varaždin se odnedavno ponosi novootvorenim Muzejom anđela. Varaždinski slikar Željko Prstec oduvijek je bio fasciniran motivom anđela u slikanju, a Varaždin je htio predstaviti kao „grad u kojem anđeli spavaju“. Nadahnut tom idejom, svoje je umjetničko stvaralaštvo posvetio motivu anđela, a 2011. godine napokon je otvorio i ovaj muzej. Uz galeriju anđela, turistička je ponuda upotpunjena projektom pod nazivom „Anđelinjak“, a njegovu je važnost za kulturno-turističku ponudu Grada prepoznalo Ministarstvo turizma Republike Hrvatske koje ga je proglasilo inovativni projektom u turizmu te mu dodijelilo 70.000,00 kuna bespovratne potpore.⁷⁴ Anđelinjak se sastoji od brojnih skulptura baroknih anđela te svjetlosnih instalacija i orgulja koje pokreće vjetar što ga čini specifičnim projektom (slika 12). „Anđelinjak smo malo obogatili sa novim anđelima,

⁷² Gradski muzej Varaždin, <http://gmv.hr/hr/o-muzeju/povijest/> (25.11.2015.)

⁷³ Ibid., (25. 11.2015.)

⁷⁴ Portal aktualno.hr, http://aktualno.hr/novosti/tag/An%C4%91elinjak/33942_Novi+andeli+stigli+u+varazdinski+Anđelinjak.html#.Vlh-r9IvcII (27.11.2015.)

*rasvjetom i glazbom. Mislim da je to sada zasjalo jednim novim sjajem i svi oni koji traže svojeg anđela, moraju doći u Varaždin i pogledati jer možda baš ovdje njihov anđeo spi. Ideju o anđelima u sebi nosim od djetinjstva, a pošto još nisam odrastao, igram se i to je to. Sam ni neznam koliko ih ima, neki su ostavljeni, neki su pronađeni i uvijek se mijenjaju - izjavio je Prstec i dodao kako je jako sretan što živi u Varaždinu, gradu u kojem anđeli spavaju i koji je postao centar anđeoskog svijeta.*⁷⁵

Slika 12. Svjetlosna instalacija Anđelinjak

Izvor: Muzej anđela, www.angelmuseum.com

Osim razgleda stalne postave, za vrijeme Špancirfesta u Muzeju anđela organiziraju se radionice za djecu pod nazivom „Nacrtaj svog anđela“, varaždinske mažoretkinje izvode ples anđela, a izvodi se i radionica „Anđeoska pričaonica za male i velike“ koju vodi Angels centar iz Zagreba.

5.2.6.3. Muzej vatrogastva

Varaždin se ponosi i Muzejom vatrogastva, budući da je tradicija vatrogastva u Varaždinu uistinu dugačka, te je zbog požara koji su ga nekada i uništili ovdje osnovano prvo dobrovoljno vatrogasno društvo u ovome dijelu Europe.

U sklopu proslave 130. obljetnice osnutka 1. hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora u Varaždinu, 19. lipnja 1994. otvorena je novoizgrađena zgrada Muzeja hrvatskog

⁷⁵ Ibid., (27.11.2015.)

vatrogastva, te je tada izloženo oko 700 predmeta većinom vezanih uz vatrogasnu povijest varaždinskog kraja.⁷⁶

Danas se fundusu muzeja nalazi oko 1200 predmeta, od čega je u stalnom postavu oko 300 predmeta, te je jedini takav u Hrvatskoj koji ima stalnu postavu.⁷⁷ Muzejska građa je predstavljena kroz nekoliko glavnih cjelina: na katu se nalaze prostorije posvećene Prvom hrvatskom dobrovoljnom vatrogasnom zboru u Varaždinu i Hrvatskoj vatrogasnoj zajednici, te su ovdje izloženi dokumenti, fotografije, vatrogasna literatura, priznanja, vatrogasne zastave itd., dok je u prizemlju smještena građa posvećena tehničkoj strani vatrogastva: vatrogasna oprema, vozila, odora itd. te je tako prikazan razvoj vatrogasne tehnike od druge polovice 19. stoljeća do danas.

5.2.6.4. Entomološka zbirka „Svijet kukaca“

Entomološka zbirka dio je GMV-a, čiji je osnivač i kustos cijenjeni varaždinski prirodoslovac dr. Franjo Košćec. Ovaj odjel smješten je u palači Hertzer, a djeluje kao stalni postavu pod naslovom „Svijet kukaca“, te se smatra jednim od najljepših takve vrste u Europi.⁷⁸

Zbirka je predstavljena kroz nekoliko tema: U šumi, Uz šumu i na livadi, U vodi i na obali, Noću i u zemlji, te se sastoji od oko 4500 izložaka koji obuhvaćaju entomološke preparate, dermopreparate kralježnjaka, herbarske primjerke biljaka, uvećani modele kukaca, te fotografije i različite predmete iz ostavštine prof. Košćeca, a ujedno je jedna prostorija uređena kao njegova radna soba.⁷⁹

5.2.6.5. Galerija starih i novih majstora

Galerija starih i novih majstora također je dio GMV-a, a djeluje još od 1953. godine u prostorima palače Sermage.

Galerija raspolaže fundusom od 5300 umjetnina raspoređenih u 10 zbirki, te su trenutno uređena dva stalna postava: Galerija starih majstora koja obuhvaća djela domaćih i stranih umjetnika u razdoblju od 15. do 19. st., a uglavnom su to djela iz razdoblja baroka, te

⁷⁶ Muzej hrvatskog vatrogastva Varaždin, <http://www.hvz.hr/muzej-hrvatskog-vatrogastva-varazdin/>, 20.1.2016.

⁷⁷ Ibid., 20.1.2016.

⁷⁸ Op. cit. pod 72, (20.1.2016.)

⁷⁹ Ibid., 20.1.2016.

Galerija novih majstora koja obuhvaća likovna djela hrvatskih umjetnika 20. st.: Ivana Meštrovića, Vlahe Bukovca, Miljenka Stančića i brojnih drugih.⁸⁰

Temeljem do sad provedenog istraživanja o kulturno-turističkoj ponudi Grada Varaždina, slijedi SWOT analiza stanja turizma u Gradu Varaždinu.

5.3. SWOT analiza stanja turizma u Gradu Varaždinu

Swot analiza izrađena je temeljem do sad iznesenih podataka, ali i temeljem Strateškog plana razvoja turizma do 2020. godine.

Tablica 6. SWOT analiza stanja turizma u Varaždinu

<u>Snage</u>	<u>Slabosti</u>
<ul style="list-style-type: none"> • Povoljan prometni položaj • Duga povijest • Blizina emitivnih zemalja • Bogatstvo kulturno-povijesne baštine • Bogat program kulturnih događanja • Očuvana urbana gradska jezgra • Gostoljubivost domaćina • Očuvan okoliš i velika ulaganja u njegovu zaštitu • Brend Varaždina kao „grada baroka“ • Spoj tradicije i suvremenog • Kvalitetna gastronomska ponuda • Prezentacija starih obrta i zanata • Mogućnost kupnje proizvoda od lokalnih proizvođača • Dobra signalizacija izgrađenih atrakcija 	<ul style="list-style-type: none"> • Neinformiranost lokalnog stanovništva o mogućnostima turizma • Manjak prodavaonica suvenira • Nedostatak autohtonog suvenira • Nedovoljna promocija pojedinih događaja • Loša signalizacija događaja • Niska prosječna duljina boravka • Nedovoljna suradnja između TZ županije i TZ Grada • Nedovoljna suradnja odjela za kulturu i odjela za turizam • Brend Varaždina kao „grada baroka“ • Nedostatak receptivnih turističkih agencija • Nerazvijen jedinstveni kulturno-turistički proizvod • Nedostatak smještajnih objekata visoke kategorije

⁸⁰ Ibid., 20.1.2016.

	<ul style="list-style-type: none"> • Mala zarada od turizma
<u>Prilike</u> <ul style="list-style-type: none"> • Urbana gradska jezgra • Kreativni kulturni turizam – novi brend • Udruge za promociju održivosti • Stvaranje nove kulturne tematske rute • Financiranje iz EU fondova • Mogućnost stvaranja turističkog prometa tokom cijele godine • Špancirfest kao glavna atrakcija • Suradnja Hrvatske i Austrijske kulturne zajednice 	<u>Prijetnje</u> <ul style="list-style-type: none"> • Blizina Zagreba • Blizina europskih gradova (Graz, Klagenfurt, Budimpešta, Maribor) • Velik broj putničkih agencija • Razvoj drugih selektivnih oblika turizma

Izvor: izrada autorice

Kao što je vidljivo, glavne snage varaždinskog turizma sastoje se od povoljnog prometnog položaja, kao i blizine emitivnih zemalja što je vrlo važno budući da Varaždin, a posebice u vrijeme Špancirfesta, Varaždinskog sjajnog bala i Varaždinskih baroknih večeri posjećuju ne samo lokalni stanovnici Grada, već i posjetitelji iz okolnih županija, te bližih europskih zemalja (prvenstveno Austrije). S druge strane, upravo je ta blizina većih europskih gradova, kao i Zagreba kao glavnog kulturnog i urbanog središta RH glavna prijetnja. Naime, u vrijeme kada se Varaždin pokušava istaknuti svojom bogatom kulturnom ponudom, Zagreb je taj koji svojom kulturnom ponudom uvijek prednjači, pa će turist kojemu željena destinacija nije isključivo Varaždin, već i ostala kulturna središta prije posjetiti Zagreb koji ima veću ponudu. Isto tako, Varaždin se u zadnjih nekoliko godina sve više želi istaknuti i poboljšati „Advent u Varaždinu“, no u isto brojne putničke agencije na području Varaždinske županije nude svojim klijentima vrlo povoljne advente u europskim gradove poput Graza, Klagenfurta, Budimpešte, Maribora i drugih, koji imaju puno dužu tradiciju i samim time bolju ponudu. Tako će lokalni stanovnici Grada i okolnih mjesta prije izdvojiti novac za takvo putovanje, nego potrošiti novac u Varaždinu gdje je ponuda puno slabija. Zbog toga je i velik broj putničkih agencija prijetnja, budući da se potencijalnim domaćim turistima tako nudi povoljna mogućnost odlaska u druge destinacije. Nadalje, zbog očuvane prirode u Varaždinu, ali i okolici sve više se razvijaju i drugi selektivni oblici turizma, prvenstveno planinski i

izletnički (u prirodu), što je s jedne strane pozitivno jer se poziva na očuvanje prirode, a time i održivi turizam, no prijetnja je za stvaranje kulturnog turizma.

Snaga se očituje i u zaista bogatoj ponudi kulturnih događanja koja je koncipirana tokom cijele godine, čime se stvara mogućnost stvaranja turizma tokom svih 12 mjeseci. Isto tako, događanja se razlikuju tematski pa se različite interesne, ali i dobne skupine mogu uključiti u ono što ih zanima. Važno je spomenuti kako je Špancirfest zasad jedina manifestacija Varaždina tokom koje se bilježi veći broj noćenja, što znači da se povećava duljina boravka gostiju. Zbog toga Špancirfest treba iskoristiti kao priliku za stvaranje jedinstvenog turističkog proizvoda koji nedostaje turističkoj ponudi ovoga grada. Budući da Špancirfest nudi bogat program koji uključuje i prezentaciju starih zanata i obrta, to je idealna prilika za stvaranje kreativnog kulturnog turizma. Npr., osnovnim školama mogla bi se ponuditi neka vrsta izleta ili terenske nastave na Špancirfestu, kako bi se školarcima pokazalo kako su stari Varaždinci živjeli nekad, a usto bi se mogle organizirati radionice na kojima bi oni sami sudjelovali i izrađivali suvenire. Upravo je nedostatak autohtonog suvenira slabost turističke ponude Varaždina, a i TOMAS istraživanje čiji rezultati su i navedeni u ovome radu je pokazalo nedostatak suvenirnica na području kontinentalne Hrvatske. U Varaždinu postoji suvenirnica „Varaždinske vijesti“ koja se nalazi u samom centru Grada, na tzv. „Korzu“ koja, prema službenim internetskim stranicama nudi „originalne varaždinske suvenire (Ključ grada Varaždina, Gradski grb, Čarobni svijet kristala Hede Rušec....)“, no ovi suveniri nemaju priču koja bi ih pretvorila u suvenir koji podsjeća na Varaždin. Nadalje, postoji novitet što se suvenira tiče, a to je ponuda Muzeja anđela koji posjetiteljima nudi mogućnost izrade personaliziranog anđela sa posvetom dragoj osobi, što je dobra ideja budući da autor samog muzeja Varaždin želi brendirati kao „grad u kojem anđeli spavaju“. No s druge strane, već postoji jako brend Varaždina kao grada baroka, a ne postoji nikakav suvenir koji bi ga predstavljao kao takvog. Tu dolazimo do snažnog brenda Varaždina kao grada baroka. S jedne strane to je glavna snaga, posebice na nacionalnoj razini jer Varaždin izdvaja po određenim posebnostima, no s aspekta kulturne niše mogla bi biti slabost budući da je „barok“ kao motiv putovanja usmjeren na uži profil kulturnih turista. Upravo tu dolazimo do mogućnosti novog brendiranja Varaždina kao grada kreativnosti. Uzevši u obzir Špancirfest koji u prvi plan stavlja šetače kao glavni dio festivala, festival SINKI, VAFI, Festival varaždinskih dvorišta i druge, vidljivo je kako je glavni cilj okupiti što više zainteresiranih koji žele sami pokazati svoju kreativnost i sudjelovati u stvaranju nečeg. Boljim informiranjem budućih turista, te poboljšanjem promotivnih aktivnosti Varaždin bi zasigurno

mogao postati destinacija kulturnog kreativnog turizma. Svakako je važno spomenuti i kako je takav imidž podržan članstvom Grada u relevantnim udruženjima kao što je, UNESCO-ova mreža 'Creative Cities Network'.⁸¹

S druge strane, nailazimo na slabosti, od kojih je jedna svakako nedovoljna suradnja između kulturnog i turističkog sektora, kao i TZ Županije i Grada. Zbog toga je dosta teško odrediti dodatna financijska sredstva koja bi se raspodijelila u određene turističke svrhe i tako poboljšala ponuda. Strateški plan razvoja turizma Grada Varaždina do 2020. prepoznaje ovaj problem, pa predlaže veću suradnju ne samo između navedenih sektora, već i između javnog i privatnog, ali i između različitih ponuđača usluga u kulturi i turizmu jer samo tako moguće je stvoriti konkurentsku prednost. Naravno da je što se financija tiče, najveća prilika u financiranju iz EU fondova, a bolja komunikacija i suradnja navedenih sektora svakako bi doprinijela većoj mogućnosti dobivanja financija iz EU fondova.

Nadalje, jednom od glavnih slabosti u turizmu Grada Varaždina svakako se smatra kratka duljina boravka gosta, kao i nedostatak smještajnih kapaciteta visoke kategorije. U Varaždinu posluju četiri hotela: Park Boutique Hotel 4*, Hotel Istra 4*, Hotel Turist 3* i Hotel Varaždin 3*, ljetni hostel (studentski dom), dva pansiona i nekoliko objekata koji nude sobe i apartmane za iznajmljivanje turistima.⁸² Ako uzmemo u obzir činjenicu da je kulturni turist ujedno i turist visoke platežne moći, može se pretpostaviti da će biti u mogućnosti izdvojiti više novčanih sredstava za kvalitetan smještaj, stoga nedostatak smještajnog objekta s 5* predstavlja slabost. Kratka duljina boravka turista svakako je velika slabost, a upravo boljim koncipiranjem sadržaja i stvaranjem novog turističkog proizvoda ona bi se mogla produžiti. Tu dolazimo i do malog broja receptivnih turističkih agencija. Naime, prema istraživanju u Varaždinu postoje samo dvije receptivne turističke agencije, a ako uzmemo u obzir brojne strane posjetitelje, to nije dovoljan broj agencija ni stručnog osoblja koje se može kvalitetno posvetiti stranim gostima, osigurati im smještaj i dopunske usluge, te ih informirati o trenutnim događanjima i zainteresirati za iste.

Što se prilika tiče, već je spomenuto financiranje iz EU fondova, kao i Špancirfest kao glavna atrakcija, koji bi uz ostale kreativne manifestacije stvorio novi turistički proizvod i brend Varaždina kao grada kreativnosti i kreativnog kulturnog turizma, velika prilika leži i u suradnji Hrvatske i Austrijske kulturne zajednice što bi moglo dovesti do stvaranja tematske

⁸¹ Op. cit. pod 24, str. 8.

⁸² Turistička zajednica Varaždinske županije, <http://www.turizam-vzz.hr/snje%C5%A1taj-i-ponuda/hoteli/> (4.1.2016.)

kulturne rute. Naime, budući da se Varaždin i Beč često uspoređuju upravo zbog baroka, a Hrvatska i Austrijska kulturna zajednica rade zajedno na održavanju Varaždinskog sjajnog bala, mogla bi se stvoriti tematska kulturna ruta koja bi povezivala Varaždin i Beč kao gradove baroka i plesa. Na taj bi način privukla brojne glazbenike, ali i amatere koji vole barok, glazbu i običaje toga doba. Uz to, tematske kulturne rute smatraju se održivim proizvodom budući da revitaliziraju prostor, potiču prezentaciju baštine, potpomažu gospodarski razvoj i razvoj turizma na nedovoljno razvijenim turističkim proizvodima.

Temeljem provedenog istraživanja i SWOT analize, slijedi poglavlje koje se bavi kritičkim osvrtom na postojeću turističku ponudu Grada Varaždina, uz određene smjernice i zaključke o mogućnostima razvoja održivog turizma temeljem kulturnog.

5.4. Kritički osvrt na održivost kulturno-turističke ponude

Povoljan geografsko-prometni položaj, blizina emitivnih zemalja, duga povijest i bogata kulturno-povijesna ostavština, raznovrsne manifestacije i događanja tokom cijele godine, velika ulaganja u parkovno i hortikulturno uređenje te visok stupanj svijesti o očuvanju okoliša, kao i aktivan rad udruga za održivi razvoj glavne su odrednice održivog kulturnog turizma Grada Varaždina.

Ukupna ponuda festivala i događanja u Varaždinu vrlo je atraktivna i raznovrsna, što je svakako pozitivno budući da različite interesne skupine mogu naći program za sebe i uživati u njemu. Tako npr. VAFI – internacionalni festival animiranih filmova djece i mladih Varaždin uključuje i djecu što je svakako za svaku pohvalu jer potiče dječju kreativnost, te se organizacija jedne takve kulturne radionice uvelike može iskoristiti u ponudu kulturnog turizma Grada. Nadalje, budući da se radi o internacionalnom festivalu, potiče se međukulturno razumijevanje što je odraz socijalne održivosti.

O multikulturalnosti i međukulturnom razumijevanju govori i Varaždinski sjajni bal, budući da je manifestacija organizirana od strane Hrvatsko-austrijske kulturne zajednice te okuplja posjetitelje iz susjednih zemalja, prvenstveno Austrije, s kojom Varaždin dijeli kulturnu povijest budući da se često i uspoređuje sa Bečom.

Svakako najveći i najvažniji festival je Špancirfest. Upravo je on taj koji pruža velike mogućnosti za lokalnu zajednicu. Ne samo da lokalna zajednica ima koristi jer se za vrijeme Špancirfesta najviše troši u ugostiteljskim objektima, te je ostvaren možda najveći broj

noćenja upravo u ovome razdoblju, već Špancirfest daje mogućnost brojnim domaćim obrtnicima i izlagačima da ovdje pokažu svoje sposobnosti, umijeće stvaranja ali i prodaju autohtonih domaćih proizvoda. Naime, za vrijeme Špancirfesta brojni varaždinski OPG-ovi imaju mogućnost prezentacije i prodaje svojih domaćih, organskih i eko proizvoda što je u posljednje vrijeme česta tema javnosti.

Iz navedenih manifestacija, vidi se kako je Varaždin poprilično kulturno otvoren, te širi svoju kulturno-turističku ponudu van granica RH. Nadalje, dosadašnja turistička ponuda Grada ponosi se dugom tradicijom koja prati trendove, ali zadržava svoju tradicijsku osnovu. Manifestacije poput Varaždinskog sjajnog bala i Varaždinskih baroknih večeri prikazuju Grad u najboljem svijetlu kakav je bio nekad. Štuje se njegova tradicija i slavi se barok što dodatno poboljšava imidž Varaždina kao grada baroka. S druge strane, Špancirfest je taj koji je uspio ukomponirati tradiciju s modernim, te se svake godine upotpunjuje ponuda novim trendovima u turizmu. Velika snaga Špancirfesta sastoji se u tome što donosi veliku dobrobit za lokalno stanovništvo, te za razliku od brojnih festivala u drugim dijelovima RH koji kod lokalnog stanovništva stvaraju negativne osjećaje, Špancirfest kod Varaždinaca stvara mnogo pozitivnih osjećaja, što je vidljivo u brojnim izjavama i intervjuima Varaždinaca, te većina Varaždinaca s veseljem iščekuje kraj kolovoza jer je to doba kada Grad oživi i kada svatko može pronaći djelić kulturne ponude za sebe. Iz osobne perspektive dugogodišnjeg života u okolini Varaždina, te posjete Špancirfestu dugi niz godina, mogu potvrditi kako to doista jeste tako i da Varaždin u to doba zaista ima bogatu turističku ponudu. Iako Špancirfest posjećuju i posjetitelji iz susjednih županija, pa i drugih zemalja, na ulicama se prepoznaje varaždinski dijalekt oduševljenih Varaždinaca koji se itekako ponose svojim gradom. Smatram da se svaki Varaždinac ponosi ovim festivalom, a nerijetko sam bila u prilici čuti kako Varaždinci pozivaju svoje prijatelje da posjete Varaždin upravo u doba kada se on odvija.

Manje poznate manifestacije također iz godine u godinu imaju sve veći broj odazvanika, a velika prednost je u tome što su zaista raznovrsne i specifične, pa se brojne interesne skupine mogu pronaći u jednoj od njih.

Advent u Varaždinu se od sajma sa nekoliko štandova koji nude božićne ukrase unazad nekoliko godina razvio u još jednu manifestaciju koja okuplja velik broj zainteresiranih te svaka dobna skupina ovdje može pronaći nešto za sebe. Zahvaljujući klizalištu na novouređenom Kapucinskom trgu, ono je postalo središte zimskih događanja u

Gradu, pa su i brojni domaći proizvođači raznih suvenira, ali i hrane ovdje pronašli svoje mjesto za prodaju što ponovno govori o uključivanju lokalne zajednice te njihove dobrobiti.

Strategija razvoja i održivog upravljanja povijesnom jezgrom Grada Varaždina daje zanimljive smjernice za uređenje ovoga dijela grada, kako bi se zaštitio od propadanja, a usto građanima pružio kvalitetniji život. Jedan od prijedloga, koji se odnosi na valorizaciju starih dvorišta već je proveden i to kroz Festival Varaždinskih dvorišta, novu manifestacija koja bi uvelike mogla pridonijeti jačanju kreativnosti Grada i stvaranju novog brenda kreativnog kulturnog turizma. Dakle, zahvaljujući ovom projektu valorizirao se dio stare gradske jezgre Grada koji je bio prepušten propadanju, a sada posjetiteljima daje mogućnost da istraže ne samo zabačene, skrivene dijelove Varaždina, već i vlastitu kreativnost kroz brojne radionice i zanimljiva predavanja.

Zaključno za događanja i manifestacije u Varaždinu, u poglavlju koje ih opisuje vidljivo je kako je za svaki događaj napisano i vrijeme kada se odvija, a s ciljem da se pokaže kako Varaždin ima razvijenu ponudu tokom cijele godine, što je vrlo pohvalno s obzirom da se, kada govorimo o turizmu RH stalno ponavlja potreba za stvaranjem kvalitetne turističke ponude na području kontinentalne Hrvatske čime bi se rasteretila primorska Hrvatska, ali i valorizirali ostali dijelovi RH te implementirali u turističke svrhe.

Što se spomeničke arhitekture tiče, cijelo područje stare gradske jezgre, zajedno sa utvrdom Stari grad i palačama zaštićeno je kao spomenik kulture, te su to ujedno rijetko sačuvani i jedinstveni primjerci barokne, rokoko i klasicističke umjetnosti u Hrvatskoj.

Nadalje, Varaždin se ponosi i svojim grobljem, koje je nadaleko poznato kao jedno od najljepših groblja u Europi, te je zaštićeno kao spomenik vrtne arhitekture, a prema podacima Turističke zajednice Grada Varaždina, najposjećenija je atrakcija u Gradu. Također je uvrštenjem u tematsku rutu pod nazivom „Ruta europskih groblja“ Varaždin dobio mogućnost veće prepoznatljivosti van granica Hrvatske, mogućnost suradnje s ostalim zemljama članicama rute, pa samim time i mogućnost bolje promocije u inozemstvu.

Kod održivosti neizostavno je spomenuti ekološku komponentu, koju je ovdje najbolje prikazati kroz visoku razinu svijesti građana, ali i lokalne vlasti o zaštiti i uređenju okoliša, o čemu govore brojne zelene površine, parkovi i cvjetne gredice koje se konstantno uređuju, kako bi Grad zadržao svoj imidž grada cvijeća i zelenih površina. Nerijetko se čuje i da Varaždin slovi kao grad bicikala, a i sam Špancirfest potiče šetnju gradskim ulicama, tzv.

špenciranje čime se odmiče od automobilskih gužvi (barem u centru grada). Isto tako, pohvalno je da na području Varaždina nema divljih deponija, a u planu je izgradnja reciklažnih dvorišta.

Naravno da značajan doprinos održivom razvoju daju i udruge koje djeluju na ovome području, a koje imaju veliku ulogu i u senzibilizaciji lokalnog stanovništva, što je posebice vidljivo kod udruge Gredica i projekta „čudesni vrtovi“ za koji je udruga i nagrađivana.

S druge strane, na ovome je području još uvijek poprilično uvriježeno mišljenje da je turizam predodređen za primorske krajeve, pa lokalno stanovništvo ni ne pokazuje previše interesa za uključivanjem u stvaranje turističke ponude.

Nadalje, svakako se treba osvrnuti na probleme stare gradske jezgre, za koju je napravljena strategija razvoja i održivog upravljanja, no još uvijek nije u cijelosti provedena. Nedostatak javnih parkirališta i garaža tu stvaraju problem, pa su u užem centru grada automobili najčešće parkirani na ulicama ili dvorištima, što im onemogućuje da budu turistički valorizirani. Neizostavno je spomenuti i nedostatak smještajnih kapaciteta, ugostiteljske ponude, te trgovina u samome centru grada te suvenirnica, ali i suvenira koji bi predstavljao Varaždin.

Ipak, turizam u Varaždin zasigurno ima više pozitivnih strana, ima velike mogućnosti za daljnji razvoj i svakako ima potencijala da postane održiva destinacija kulturnog turizma.

6. ZAKLJUČAK

Negativni učinci čovjeka na okoliša postoje oduvijek, otkako čovjek svakodnevno svojim aktivnostima crpi njegove resurse, no svijest o ovome problemu počinje rasti 70-ih godina, kada svjetski ekonomisti upozoravaju na probleme iskorištavanja prirodnih resursa, ali i zagađenja nastala proizvodnim procesima. Tako se 1972. godine prvi put spominje koncept održivog razvoja, koji je danas prisutan u svim aspektima gospodarstva, ali i svakodnevnog života, pa tako i u turizmu.

Koncept održivog razvoja primjenjiv je u svim oblicima turizma, a odnosi se na turizam koji donosi ekonomsku dobit, te zadovoljava turističku potražnju i ponudu, no pritom nastoji izbjeći zagađenje okoliša i štete u lokalnoj zajednici.

70-ih se godina također sve više počinje govoriti o kulturnom turizmu, koji kao selektivni oblik turizma svakako ima velike mogućnosti da se razvija u održivom smjeru. Iako se kulturni turisti razlikuju po svojem stupnju motivacije kulturom, svi su oni, u većoj ili manjoj mjeri zainteresirani za posebnosti koje određena destinacija ima, bilo da se radi o povijesti, umjetnosti, ili lokalnoj kulturi i običajima.

Varaždin je ovdje prikazan kao destinacija kulturnog turizma, čemu u prilog ide duga povijest, pa samim time i bogatstvo kulturno-povijesne baštine. Varaždin je oduvijek bio značajan grad kulture, a tome u prilog ide i činjenica da je konkurirao za titulu Europske kulturne prijestolnice.

Opće je poznata činjenica da je Varaždin grad baroka, te da njegovu staru gradsku jezgru čine brojne očuvane građevine iz toga razdoblja, te su jedne od rijetkih na ovome području Europe. Brojne palače pretvorene su u galerije i muzeje, tako da se prostor zaštiti od propadanja, a zahvaljujući „Urbanističkom planu uređenja gradske jezgre Grada Varaždina“ brojna su se varaždinska dvorišta valorizirala u kulturno-turističke svrhe te su postala mjesto kreativnih radionica, što daje mogućnost stvaranja kreativnog kulturnog turizma te na taj način stvaranje konkurentne prednosti turizmu Grada.

O kreativnosti govore i brojna kulturna događanja i manifestacije koje se ovdje odvijaju, od kojih je najznačajniji Špancirfest, tzv. „Festival dobrih emocija“ koji svake godine okupi i do nekoliko desetaka tisuća posjetitelja. Ne samo da posjetitelji imaju mogućnost uživanja u bogatom programu (predstave, akrobacije, performansi, koncerti,

edukacije i radionice), već i lokalni obrtnici imaju mogućnost promocije i prodaje svojih proizvoda.

Naravno da je kod održivosti nezaobilazno spomenuti i ekološku komponentu, koja je vidljiva kroz stalna ulaganja i rad na očuvanju i uređenju okoliša radi stvaranja imidža grada cvijeća, zelenih površina i bicikala. Također veliku važnost imaju i neprofitne udruge koje djeluju na ovome području te se zalažu za održivi razvoj. Zahvaljujući udruzi Gredica i projektu „Čudesni vrtovi“, brojni su građani dobili na korištenje gradsko zemljišta za mogućnost bavljenja ekološkom poljoprivredom, a projekt je dobio i međunarodnu nagradu za društvene inovacije.

Uzevši u obzir kulturno-turističku ponudu, popriličan broj posjetitelja, razvijenu svijest lokalne vlasti, ali i neprofitnih udruga o potrebi očuvanja okoliša i održivog razvoja, pozitivan rast poduzetništva, ali i činjenice da je Varaždin dobro prometno povezan sa drugim većim gradovima (Zagreb, Koprivnica, Krapina), kao i da je smješten u neposrednoj blizini važnih emitivnih zemalja, Varaždin svakako ima veliki potencijal da bude destinacija održivog kulturnog turizma.

LITERATURA

Knjige:

1. Alempijević Škrbić N., Kelemen P. (2012.): *Grad kakav bi trebao biti: etnološki i kulturnoantropološki osvrt na festivale*, Jesenski i Turk, Zagreb
2. Cifrić, I. (1994.): *Napredak i opstanak: moderno mišljenje u postmodernom kontekstu*, Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb
3. Črnjar, K., Črnjar, M. (2009.): *Menadžment održivog razvoja: ekonomija, ekologija, zaštita okoliša*, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji, Opatija
4. Herceg, N. (2003.): *Okoliš i održivi razvoj*, Synopsis, Zagreb
5. Jelinčić, D. A. (2008.): *Abeceda kulturnog turizma*, Intermedia, Zagreb
6. Keča, K., Vukonić, B. (2001.): *Turizam i razvoj: pojam, načela, postupci*, Mikrorad i Ekonomski fakultet u Zagrebu, Zagreb
7. Udovičić, B. (2009.): *Čovjek i okoliš*, Kigen, Zagreb

Znanstveni i stručni radovi, priručnici i zbornici radova:

1. Carić, H. (ur.) (2006.): *Održivi turizam u 10 koraka: Planiranje održivog turizma zasnovanog na baštini i prirodnom nasljeđu*, Institut za Zagreb, Zagreb
2. Gašparić, E., Hegeduš, I. (2013.): *Varaždin, grad kulturnih događanja*, Međimursko sveučilište u Čakovcu, Čakovec
3. Gotal, L. (2014.): *Kulturno značenje Grada Varaždina*, HAZU Varaždin, Varaždin
4. Pavić Rogošić, L. (2009.): *Izveštaj o održivom razvoju u Republici Hrvatskoj*, EU-Hrvatska zajednički savjetodavni odbor, Zagreb
5. Pavić Rogošić, L. (2010.): *Održivi razvoj*, Odraz, Zagreb

Članci:

1. Matešić, M. (2009.): Principi održivog razvoja u strateškim dokumentima Republike Hrvatske, *Socijalna ekologija*, časopis, br.3.-4., Zagreb

Ostali izvori:

1. Coning Inženjering d.d. Varaždin (2006.): *Urbanistički plan uređenja gradske jezgre Grada Varaždina*, Varaždin, dostupno na:

file:///C:/Users/mujc/Downloads/urbanisticki-plan-uredenja-povijesne-jezgre-grada-varazdina---tekstualni-dio-_1d5.pdf

2. Gradsko vijeće Grada Varaždina (2014.): *Izješće o stanju u prostoru Grada Varaždina za razdoblje 2007.-2013.*, Varaždin, dostupno na: file:///C:/Users/mujc/Downloads/izvjesce-o-stanju-u-prostoru-grada-varazdina-za-razdoblje-2007---2013-godine_c62.pdf
3. Institut za turizam (2003.): *Strategija razvoja kulturnog turizma*, „Od turizma i kulture do kulturnog turizma“, Zagreb, dostupno na: http://web.efzg.hr/dok/TUR/okesar/Strategija%20Razvoja%20Kulturnog%20Turizma.pdf
4. Institut za turizam (2008): *TOMAS - Kulturni turizam: Stavovi i potrošnja posjetitelja kulturnih atrakcija i događanja u Hrvatskoj*, Zagreb, dostupno na: http://www.iztztg.hr/UserFiles/File/novosti/2009 TOMAS Kulturni turizam 2008 Sazetak i Prezentacija.pdf,
5. Institut za turizam (2010.): *Strateški plan razvoja turizma Grada Varaždina do 2020 – Razvojni projekti*, Zagreb, dostupno na: http://www.mint.hr/UserDocsImages/Strategija-turizam-2020-editfinal.pdf
6. Institut za turizam (2015.): *TOMAS ljeta: stavovi i potrošnja turista u 2014. godini*, Zagreb, dostupno na: http://www.iztztg.hr/UserFiles/Pdf/Tomas/Tomas-Ljeta-2014-Sazetak-iz-knjige.pdf
7. Turistička zajednica Grada Varaždina (2015.): *Statistički pokazatelji broja dolazaka i noćenja u Gradu Varaždinu za razdoblje 2010.-2015.*, Varaždin

Internet izvori:

1. Program stranke Održivog razvoja Hrvatske, <https://www.orah.hr/dokumenti/program.html> (5.5.2015.)
2. Ministarstvo zaštite okoliša i prirode, <http://www.mzoip.hr/hr/ministarstvo/ministar---misija-vizija.html> (5.5.2015.)
3. Portal za kulturni turizam, <http://www.kulturni-turizam.com/hrv/sadrzaj/okulturnomturizmu/> (27.10.2015.)
4. Održivi turizam Hrvatske, <http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=57> (17.11.2015.)
5. Ministarstvo kulture RH, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=31> (23.11.2015.)

6. Grad Varaždin, <http://www.varazdin.hr/hr/turizam> (24.11.2015.)
7. Varaždinska televizija, <http://www.vtv.hr/vijesti/item/343-nakon-godine-stanke-ponovno-u-varazdinu-odrzan-sjajni-bal> (25.11.2015.)
8. Portal Aktualno.hr,
http://aktualno.hr/novosti/tag/An%C4%91elinjak/33942_Novi+andeli+stigli+u+va+razdinski+Andelinjak.html#.Vlh-r9Ivc1I (27.11.2015.)
9. Turistička zajednica Varaždinske županije, <http://www.turizam-vzz.hr/smje%C5%A1taj-i-ponuda/hoteli/> (4.1.2016.)
10. Parkovi d.d. Varaždin,
[www.parkovi.com/index.php?content=Zelene povrsine Varazdina](http://www.parkovi.com/index.php?content=Zelene+povrsine+Varazdina) (4.1.2016.)
11. Gredica – udruga za promicanje održivog načina življenja,
<http://www.gredica.hr/o-nama/> (5.1.2016.)
12. Udruga Franjo Košćec, http://franjo-koscec.hr/?page_id=2 (5.1.2016.)
13. Hrvatska mreža zdravih gradova, <http://www.zdravi-gradovi.com.hr/home/gradovi/varazdin.aspx> (5.1.2016.)
14. Gradski muzej Varaždin, <http://www.gmv.hr/hr/o-muzeju/zbirke/ent-odjel/> (20.1.2016.)
15. Muzej hrvatskog vatrogastva Varaždin, <http://www.hvz.hr/muzej-hrvatskog-vatrogastva-varazdin/> (20.1.2016.)

POPIS PRILOGA

Popis slika:

Slika 1. Koncept održivog razvoja	7
Slika 2. Utvrda Stari grad Varaždin	40
Slika 3. Palača Erdödy	41
Slika 4. Palača Prašinski-Sermage	42
Slika 5. Uređena šetnica na Varaždinskom groblju	43
Slika 6. Cvjetna instalacija u parku Vatroslava Jagića.....	44
Slika 7. Park Ivana Pavla II.	45
Slika 8. Špencirfest na Korzu	47
Slika 9. Dječje kreativne radionice na Špencirfestu.....	47
Slika 10. Varaždinske barokne večeri	49
Slika 11. Varaždinski sjajni bal.....	50
Slika 12. Svjetlosna instalacija Anđelinjak	54

Popis tablica:

Tablica 1. Ukupni godišnji dolasci u razdoblju 2010.-2014.	36
Tablica 2. Ukupna noćenja u razdoblju 2010.-2014.	36
Tablica 3. Prosječna dužina boravka u razdoblju 2010.-2014.	37
Tablica 4. Pregled dolazaka po mjesecima u razdoblju 2010.-2014.	38
Tablica 5. Pregled noćenja po mjesecima u razdoblju 2010.-2014.....	39
Tablica 6. SWOT analiza stanja turizma u Varaždinu	56

SAŽETAK

Ovaj diplomski rad bavi se prikazom Grada Varaždina kao destinacije održivog kulturnog turizma. Podizanjem razine svijesti o potrebi očuvanja okoliša i sve većom primjenom koncepta održivosti u poslovanju, i turizam se morao prilagoditi ovim trendovima, a upravo razvojem selektivnih oblika turizma, kao što je u ovome slučaju kulturni, moguće je postići održivost.

Sadašnja se kulturno-turistička ponuda Varaždina temelji na njegovoj dugoj povijesti, bogatstvu kulturno-povijesne ostavštine, te zbog toga imidžom grada baroka, ali i brojnim kulturnim događanjima. Uz određena ulaganja, te proširenje turističke ponude, a posebice dodatnih turističkih usluga, Varaždin bi se pretvorio u prepoznatljivu destinaciju kulturnog turizma ne samo na nacionalnoj, nego i međunarodnoj razini.

Ključne riječi: održivost, kulturni turizam, Varaždin, barok, povijest, kulturna događanja, prepoznatljiva destinacija.

SUMMARY

This master's thesis is about the presentation of the city of Varazdin as a destination of sustainable cultural tourism. With raising of awareness of environmental protection and the increasing application of the concept of sustainability in business, tourism has also had to adapt to these trends. And because of development of selective forms of tourism, such as in this case the cultural, it is possible to achieve sustainability. Today's city of Varaždin cultural tourism offer is based on a number of cultural events, its long history and rich cultural and historical heritage, and all this gives it the image of the Baroque city.

For Varaždin, to become recognizable destination of cultural tourism, not only at national, but also at international level certain investments and expansion of their tourist offer with emphasis on cultural tourism should be made.

Key words: sustainability, cultural tourism, Varaždin, Baroque, history, cultural events, recognizable destination